

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Triinu Kajak

ABIMATERJALID LASTEAIAÕPETAJALE LOOMATEEMALISTE JUTTUDE
KÄSITLEMISEKS KOOLIEELSES LASTEASUTUSES 6-7-AASTASTE LASTEGA

bakalaureusetöö

Juhendajad: Marianne Olbrei,
Maret Olo

Läbiv pealkiri: Loomateemaliste juttude käsitlemine

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendajad:
Marianne Olbrei, mag; Maret Olo, MA

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Irja Vaas (mag)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2015

Abimaterjalid lasteaiaõpetajale loomateemaliste juttude käsitlemiseks koolieelses
lasteasutuses 6-7-aastaste lastega

Resümee

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli koostada lasteaiaõpetajatele loomateemaliste juttude käsitlemiseks abimaterjalid, mis sisaldavad endas nii loomateemalisi jutte kui ka tegevusi loomateemaliste juttude käsitlemiseks. Abimaterjalide koostamisel lähtuti Koolieelse lasteasutuse õppekavast (2008) ning töös kajastuvast teoreetilisest osast. Autori poolt koostatud abimaterjale hindasid kuus eksperti, kes vastasid autori seatud kriteeriumitele. Ekspertide ülesandeks oli tagasisidestada koostatud abimaterjale, et autor saaks vastused püstitatud uurimisküsimustele ning teha ekspertide ettepanekute põhjal muudatused abimaterjalide täiustamiseks. Tulemustest selgus, et abimaterjalid on kooskõlas Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga (2008) ning võimaldavad koolieelse lasteasutuse õpetajal 6-7-aastaste lastega käsitleda erinevaid loomateemalisi jutte.

Märksõnad: loomateemalised jutud, abimaterjalid loomateemaliste juttude käsitlemiseks, abimaterjalide täiustamine.

Methodical guidelines to early years teacher for approaching animal-themed stories in pre-school child care institutions with children aged 6-7 years

Abstract

The objective of the Bachelor's thesis was to prepare methodical guidelines for approaching animal-themed stories. The guidelines include animal-themed stories as well as activities to be conducted for approaching animal-themed stories. The pre-school child care institution curriculum (2008) and the theoretical part reflected in the thesis were used for preparing the methodical guidelines. Six experts meeting the criteria established by the author assessed the methodical guidelines prepared by the author. The task of the experts was to provide feedback to the prepared methodical guidelines in order for the author to receive responses concerning the issues being researched and make amendments on the basis of the suggestions of the experts in order to improve the methodical guidelines. The results indicated that the methodical guidelines are in compliance with the pre-school child care institution curriculum (2008) and allow pre-school teachers to approach topics pertaining to animals by means of animal-themed stories with children aged 6-7 years.

Keywords: animal-themed stories; methodical guidelines for approaching animal-themed stories; improvement of methodical guidelines.

Sisukord

Sissejuhatus	4
<i>6-7-aastase lapse areng</i>	4
<i>Loomajutud ning nende kasutamine koolieelses lasteasutuses</i>	6
<i>Õpetaja osatähtsus juttude jutustamisel</i>	7
<i>Õppevaldkondade lõimimise võimalused loomajuttude käsitlemisel</i>	8
<i>Abimaterjali koostamise põhimõtted</i>	9
<i>Abimaterjalide lühitutvustus</i>	10
<i>Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused</i>	11
Metoodika.....	11
<i>Valim</i>	11
<i>Mõõtevahend</i>	12
<i>Protseduur</i>	13
Tulemused ja arutelu	13
<i>Abimaterjalide vastavus koolieelse lasteasutuse õppekavale</i>	14
<i>Abimaterjalide sobivus loomateemade käsitlemiseks</i>	15
<i>Ekspertide hinnangud abimaterjalides sisalduvatele tegevustele ja mängudele</i>	16
<i>Ekspertide soovitused abimaterjalide täiustamiseks</i>	17
<i>Kokkuvõtteks</i>	20
Tänuõnad	20
Autorsuse kinnitus.....	20
Kasutatud kirjandus.....	21
Lisad	

Sissejuhatus

Erinevate uuringute (Kurik, 2012; Lääts, 2014) põhjal on selgunud, et lasteaiaõpetajad kasutavad igapäevaselt õppe- ja kasvatustegevustes teemakäsitlusteks erinevaid lasteraamatuid. Lasteraamatute ja nendes sisalduvate juttude olulisus on välja toodud ka Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008), kus märgitakse kuue- kuni seitsmeaastase lapse eeldatavad õppe- ja kasvatustegevuste tulemused, mille kohaselt tajub laps ümbritsevat maailma terviklikult ning tunneb huvi lugemise ja lastekirjanduse vastu. Paraku puuduvad väikestel lastel taustteadmised, hindamaks õpetaja loetud jutu ning selles oleva info täpsust (Mantzicopoulos & Patrick, 2013) ja seda põhjusel, et jutus olev peamõte pole üldjuhul otseselt sõnastatud (Karlep, 2003). Kui kuuldud jutus olev mõte jääb lapsele arusaamatuks, ei suuda laps märkamise ja meeltega kogemise teel saadud teadmisi ise adekvaatselt konstrueerida (Kikas, 2008a).

Info vääriti mõistmist saab vältida ning olemasolevaid kogemusi uue õpitavaga tasakaalu viia vaid siis, kui laps saab aru, mida talle õpetatakse (Smith, Cowie, & Blades, 2008). Siinkohal on oluline roll õpetajal, kes lastele raamatutest kuuldud jutud ning seal oleva info lahti mõtestaks. Info lahti mõtestamise, jutus oleva varjatud mõtte tajumise arendamise olulisust kuue- kuni seitsmeaastastel lastel on täheldanud ka Hallap & Padrik (2008). Tuginedes eelnevale, ei õnnestunud autoril leida ühtegi abimaterjali, mis oleks koostatud õpetajale loomateemaliste juttude käsitlemiseks. Lähtudes eelnevast esitab uurija eesmärgiks koostada koolieelse lasteasutuse õpetajatele abimaterjalid loomateemaliste juttude käsitlemiseks, mis sisaldavad loomateemalisi jutte (muinasjutte, lühijutte, jutustusi) ja tööjuhendeid nende teemade käsitlemiseks koolieelses lasteasutuses 6-7-aastaste lastega.

Bakalaureusetöös antakse teoreetiline ülevaade 6-7-aastase lapse arengust, erinevatest loomajuttudest ning nende kasutamisest koolieelses lasteasutuses, samuti ka erinevatest õppevaldkondade lõimimise võimalustest loomajuttude käsitlemiseks. Bakalaureusetöö teoreetiline osa on loomateemaliste juttude käsitlemiseks mõeldud abimaterjalide koostamise lähtealuseks. Arvestades, et abimaterjalid on suunatud õpetajale, kes viib õppetegevusi läbi just kuue- kuni seitsmeaastaste lastega, on abimaterjalide koostamisel oluline arvestada eelmainitud vanusegrupis olevate laste arenguga.

6-7-aastase lapse areng

Mõiste „areng“ on protsess, mille abil indiviid kasvab ning muutub terve oma eluea jooksul ning suurimad muutused toimuvad sünnieelselt, imikueas ning lapsepõlves (Smith et al., 2008). Areng ise hõlmab kognitiivset, sotsiaalset ning füüsilist aspekti (Lindgren & Suter,

1994). Lapse arengut mõjutavad enim tema sünnipärasead eeldused ning kasvukeskkond (Häindkind & Kuusik, 2009). Kognitiivne areng eeldab eelkõige lapse taju, mõtlemise ning muude intellektuaalsete toimingute arengut ning sotsiaalne areng kõike seda, mis on seotud suhtlemise ning käitumisega teiste inimeste suhtes (Lindgren & Suter, 1994). Sama oluliseks võib pidada ka lapse motoorset ehk füüsilist arengut (Smith et al., 2008). 6-7-aastase lapse areng on eri valdkondades väga kiire, aidates tal kooliks valmistuda (Männamaa & Marats, 2009).

6-7-aastane laps on oma kognitiivse arenguga jõudnud tasemele, kus on suurenenud sõnalise töömälu maht ning asjade meeldejätmiseks hakatakse kasutama keerukamaid strateegiaid (Kikas, 2008a), see omakorda viib ulatuslikuma info kodeerimisvõimeni (Smith et al., 2008). Ta on suuteline tegema mitut tegevust korraga ning võimeline keskenduma mitmele eesmärgile (Männamaa & Marats, 2009). Samas kasutavad nad meisterlikumalt ka võimet järjestada, klassifitseerida ning nummerdada erinevaid objekte (Smith et al., 2008). Selle arendamiseks suunatakse last pidevalt mängu ja igapäevatoimingute kaudu ümbritsevat maailma märkama, uurima ning kogema. Lapsel peab võimaldama erinevate meelte ning aistingute abil ümbritsevat tajuda (Koolieelse..., 2008). Tajumise toel kogemuste saamine on vajalik lapsel enese jaoks ka lahti mõtestada, vastasel juhul on õppimise kasutegur tühine, sest ainult korrastatud teadmised on mälust kergesti leitavad ning kasutatavad (Kikas, 2008b).

Lapse aktiivse tegutsemise ning kogemuste hankimise aluseks on tema füüsiline areng. Oja (2008) on välja toonud, et kehaline aktiivsus esimestest eluaastatest alates kuni inimese kõrge eani loob eeldused inimese võimete maksimaalseks kasutamiseks. 6-7-aastase lapse kehaliste võimete arengut iseloomustavad põhiliigutuste stabiilsus ning üleminek uuele motoorse arengu tasemele, lihased muutuvad paksemaks ning võimaldavad lapsel koordineeritud liigutusi sooritada. Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava (2008) kohaselt on lapse füüsilise arengu aluseks ka lapse suutlikkus kontrollida emotsioone ja käitumist. Osalemine erinevates liikumistegevustes võimaldab lapsel samaaegselt nii õppida kui ka mängida märkamatuks erinevaid oskusi omandades (Law, King, Petrenchik, Kertoy, & Anaby, 2012).

Lisaks füüsilisele ning kognitiivsele arengule areneb laps ka sotsiaalsuse tasandil, mis hõlmab endas teemasid alates lapse kujunemisest mänguseltsiliseks kuni moraalseks ühiskonnaliikmeks kasvamiseni (Tropp & Saat, 2008). Koolieelse lasteasutuse õppekava (2008) kohaselt peab selles vanuses laps olema jõudnud tasemele, mis võimaldaks tal koolis hakkama saada, kuid need oskused ei arene lapsel iseenesest (Tropp & Saat, 2008). Lapse sotsiaalse arengu toetamiseks on oluline kujundada lapse arutlemisuskust erinevate

probleemide lahendamisel (Hallap & Padrik, 2008). Samuti on õpetaja ülesandeks pidevalt eesmärgi püstitades jõuda sinnani, kus lapsel on kujunenud oskus teistega suhelda ning tajuda iseennast ja ümbritsevat (Koolieelse..., 2008). Lapsele alateadliku arusaama tekitamisele nii iseendast kui ka ümbritsevast maailmast aitavad olulisel määral kaasa erinevad jutud (Bettelheim, 2007).

Loomajutud ning nende kasutamine koolieelses lasteasutuses

Koolieelses lasteasutuses kasutatakse ettelugemiseks enim juturaamatuid (Price, Bradley, & Smith, 2012), muinasjutte ning aimeraamatuid (Kurik, 2012). Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava (2008) kohaselt peakski kasutama žanriliselt mitmekesist kirjandust selleks, et toetada 6-7-aastase lapse huvi kirjanduse vastu ning panna alus lugemis- ja kirjaoskusele. Kuna kirjanduse valimisel tuleb eelkõige arvestada nii asja- kui ka eakohasusega (Krips, 1997; Reheperv, 2014), mõeldakse koolieelses lasteasutuses kasutatava kirjanduse all pigem lastekirjandust – ilukirjanduse iseseisev haru, mille sihtrühmaks on lapsed (Krusten, 1995). Suuremahulise ning spetsiifilise osa lastekirjandusest moodustavad loomajutud, mis enamjaolt liigituvad fantaasiakirjanduse ja/või muinasjuttude alla (Niitra, 2005). Muinasjutud, mõistatused, vanasõnad on omakorda rahva suuline looming, mis Krusteni (1995) väitel on lastekirjanduse vundamendiks. Tänapäeval on loomajutte valikus üsna palju ning liigitada võib neid nii sisu kui ka žanri järgi.

- Loomamuinasjutud – iseloomult lühikesed, lihtsa struktuuriga ning monoepisoodilise sisuga jutud (Niitra, 2005), mille fantaasiaküllasele taustale eksisteerib ka iseloomuliku moraaliga lõpp, millele enam tähelepanu pööratakse (Sahay, 1999). Loomamuinasjuttude sihtrühmaks on eeskätt peetud just lapsi (Krusten, 1995) ning muinasjuttude kuulamine annab suure panuse lapse keele ja kõne arengule, rikastades olulisel määral lapse sõnavara. Samuti aitab luua piltlikke ettekujutusi sõnade ja nende tähenduste omavahelistest seostest (Bettelheim, 2007).
- Muistendid loomadest – muistendeid käsitletakse kindlavormiliste lühikeste, üheepisoodiliste juttudena, mille taustaks on rahva kogemused ning vaatlused (Granberg, 2003). Muistendite eesmärgiks on eelkõige kasvatus (Schön, 2012). Nende jutustuste süžee ja tegelaste omavahelised suhted jäävad küll kirjanduslikule tasemele, kuid tegevuspaigaks on looduskeskkond ning tegelasteks ongi tihti just metsaasukad (Tüür & Maran, 2005).
- Vanasõnad, mõistatused – varjatud sisuga lühikirjeldused, mis annavad piisavalt läbipaistva mõttega vihjeid küsitava objekti kohta (Voolaid, 2008). Sõnamängud,

mõistatused on sobilikud lapse loovuse ja probleemilahenduse arendamiseks (Männamaa & Marats, 2009).

- Aimekirjanduslikud loomajutud – peamiseks ülesandeks on teadmiste jagamine ilukirjanduslikus vormis, kasutades loomade elu ja elupaikade kirjeldusi ning nende omavahelisi dialooge (Niitra, 2005).

Siinkohal on väga oluline välja tuua, et loomateemalisi jutte ei käsitletaks kui 20-minutilist meelelahutust, vaid jutud peaksid olema lahutamatu osa laste õppimisest. Õpetaja osalemine juttude käsitlemisel annab lapsele nii foneetilise mudeli kui ka intonatsiooni (Hendy & Toon, 2001). Selleks, et juttude käsitlemise toel lapse erinevaid oskusi arendada, on õpetajal tarvilik silmas pidada erinevaid aspekte, mis on põhjalikumalt kajastatud järgnevas alateemas.

Õpetaja osatähtsus juttude jutustamisel. Väike laps märkab enese ümber ka pisemaid detaile, mida täiskasvanud märgata ei suuda (White, 2008). Sellest hoolimata ei ole laps suuteline märkamise ja meeltega kogemise teel saadud teadmisi adekvaatselt konstrueerima ilma õpetajalt saadud selgituste ning saadud kogemuste kohta küsimuste esitamisteta (Kikas, 2008a). Õpetaja kui teadmiste vahendaja annab lapsele edasi materjali, mis on vastav lapse arengutasemele. Lisaks aitab õpetaja lapsel olemasolevate teadmiste ja uue info vahelist konflikti lahendusteni jõudmiseks kasutada (Smith et al., 2008). Oluline on ka märkida, et jutu paremaks mõistmiseks on tarvilik jutus sisalduvad võõrad mõisted lapse jaoks eelnevalt lahti mõtestada (McGee & Schickedanz, 2007). Rosemberg ja Silva (2009) on välja toonud, et mõistete selgitamine arendab lastel mõistete eristamisvõimet ning mõistete omavaheliste seoste mõistmist. Selline areng soodustab omakorda üldistusprotsesse, mis on kuue- kuni seitsmeaastaste laste puhul väga oluline tegur mõistmaks ümbritsevat maailma terviklikult (Pollard-Durodola, Gonzalez, & Simmons, 2014).

Hallap & Padrik (2008) märgivad, et tähtis osa jutu ettelugemisel on sellele järgnev arutelu. Üha enam viitavad tõendid asjaolule, et jutu žanri valik ettelugemisel mõjutab tekstijärgse arutelu kvaliteeti ning kvantiteeti. Selle tõestuseks viidi läbi uurimus (Price, Bradley, & Smith, 2012), mille tulemuste kohaselt kasutavad õpetajad realistliku raamatu lugemise puhul rohkem tekstivälist vestlust kui juturaamatu puhul. Lisaks žanri valikule peaks õpetaja tähelepanu pöörama ka sellele, et paljud loomajutud erinevates lasteraamatutes esitlevad loomi ebarealistlikes olukordades – loomad kannavad riideid, räägivad inimkeeles jm. Välja selgitamaks, millist mõju see laste loomaalastele teadmistele avaldab, viidi läbi ka sellealane uurimus (Ganea, Canfield, Simons-Ghafari, & Chou, 2013), millest selgus, et

lapsed suutsid küll vähesel määral fakte loomade kohta nimetada, kuid samas arvasid nad, et samad inimlikud tunnused esinevad ka päris loomadel. Seega on õpetaja oluline roll juhtida laste tähelepanu jutus sisalduvatele faktidele ning infole, mis ei ole kooskõlas teaduslike teooriatega (Hannust, 2011).

Juttude kasutamine pedagoogilistel eesmärkidel eeldab õpetajalt teadmisi sellest, kuidas jutte lastele rääkida sel moel, et kogu jutu sisu, mõte, emotsioonid ning arengut toetavad väljakutsed lasteni jõuaks, tekitamata väärarusaamu ümbritseva tajumisel (Hansjorg, 2000). Ilmeka, emotsiooniderikka ettelugemise tähtsust on kajastatud ka Mira ja Schwanenflugeli (2012) uurimuses, milles jõuti järelduseni, et ilmekalt etteloetud raamatu sisust saavad lapsed paremini aru. Kuid ilmekas ning emotsiooniderikas lugemine pole ainuke eeldus, mis jutu oleva peamõtte tajumiseni viib. McGee & Schickedanz (2007) on viidanud, et kõige efektiivsem on jutu ettelugemine sel juhul kui, lapsed jutu lugemise protsessi aktiivselt kaasata. Aktiivse kaasamise all peetakse eelkõige silmas küsimuste esitamist, küsimustele vastamist ning jutu sisu kohta ennustuste tegemist. Jutule eelnevad aktiveerivad tegevused aitavad lastel paremini jutu sisu mõista. Ühtlasi arendavad need tegevused ka lapse kognitiivseid võimeid (Morrison & Wlodarczyk, 2009).

Õppevaldkondade lõimimise võimalused loomajuttude käsitlemisel

Õppe- ja kasvatustegevuse seob ühtseks tervikuks lapse elust ja teda ümbritsevast keskkonnast tulenev temaatika ning sellele aitavad kaasa meetodid, mis põhinevad lapse loomulikul uudishimul, suunavad last käeliste tegevustega, küsimuste toel võimalikult iseseisvalt teadmisi hankima ning arusaamisega õppima (Laasik et al., 2009). Sellest lähtuvalt on Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) kirjeldatud lapsest lähtuvaid teadmiste omandamise meetodeid. Õppemeetodid peavad koolieelses lasteasutuses olema lapsekesksed – õppimine läbi mängu (Niilo & Kikas, 2008) suhtlemise ja jälgendamise kaudu (Nugin, 2013). On täheldatud (Lerkkanen et al. 2012; Soodla & Kikas, 2014), et lapsekesksete õppemeetodite kasutamisel suureneb ka laste huvi lugemise vastu. Loodusteede puhul kasutatakse uue info omandamiseks meetodeid, mis on omavahel tugevalt seotud ka kõnearendusega: kuulamine, kõnelemine, lugemine ja kirjutamine, vaatlemine, uurimine, võrdlemine ning mitmesugused liikumis-, muusika- ja kunstitegevused (Koolieelse..., 2008).

Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008) määratleb 6-7-aastase lapse eeldatavad üldoskused, samuti ka 6-7-aastase lapse eeldatavad arengu tulemused ning erinevate õppevaldkondade õppe- ja kasvatustegevuste eesmärgid. Õppekava pandlikkus annab suure eelise õpetajale, kellel on tegevuste planeerimiseks/läbiviimiseks rohkem vabadust ning

võimalusi sujuvaks õppetegevuseks (Kurvits, 2011). Selleks, et toetada lapse tervikliku maailmapildi kujunemist, oleks hea lähtuda valdkondade õppesisu ja tegevusi lõimides üldõpetlikust põhimõttest. Ka Nugin (2013) on välja toonud, et „valdkondade seostamise kaudu areneb lapsel kriitiline mõtlemine, kuna lapsi julgustatakse kohandama, võrdlema, analüüsima, sünteesima ja hindama ideesid valdkondade vahel“ (lk 17).

Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava (2008) kohaselt peab kuue- kuni seitsmeaastane laps suutma kirjeldada tuntumaid loomi, teadma nende nimetusi, iseloomulikke tunnuseid ning elupaiku. Et laps suudaks loomi kirjeldada, eeldab lapsel mitmekesist sõnavara, julget eneseväljendust, hääldamise korrektsust (Timoštšuk, 2005), kindlasti ka kuulamisoskust (Hallap & Padrik, 2008) ning see viitab tihedale seotusele valdkonnaga *Keel ja kõne*. Kuueaastasel lapsel on kuulamisoskuse ning kuulmistähelepanu arendamine oluline ning seda seetõttu, et kuulmistähelepanu arendamisel on märkimisväärne roll häälikute eristamisel (Männamaa & Marats, 2009). Karlep (2003) on märkinud, et juttude kasutamine tekstiloomes ja -taju arendamise eesmärgil muutub kasutuks, kui kuulnud jutt ei edasta lapsele uut informatsiooni, sest lapse mõtteis olevate kujutluste ning mõistete hulk on keeleüksuste hulgast märgatavalt suurem (Karlep, 2003).

Ümbritseva maailma mõistmiseks ning sealt kogemuste ammutamiseks suunatakse last mängu kaudu (Koolieelse..., 2008). Õpetamine läbi mänguliste kogemuste on oluline, edendamaks laste arusaamist teadusmõistetest (Bulunuz, 2013). Kasutades oma teadmisi tegutsemisel ja mängimisel, areneb lapsel nii iseseisvus kui ka enesekindlus (Männamaa & Marats, 2009). Paraku kipuvad tänapäeva lasteaiad mängu õppeprotsessist välja suruma (Miller & Almon, 2009), sest õppekavad ning koolide ootused lasteaialiste teadmistele muutuvad üha enam akadeemilisemaks (Fleer & Hammer, 2013).

Abimaterjali koostamise põhimõtted

Abimaterjalide koostamisel on autor lähtunud eeskätt Koolieelse lasteasutuse riiklikust õppekavast (2008), töös kajastuvast teooriast ning tuginenud varasematele bakalaureusetöödele, mis sisaldavad loodusteemade käsitlemiseks mõeldud abimaterjale (Pavlenko, 2014; Alter, 2013; Ristov, 2012). Sellest tulenevalt on autor õpetajatele mõeldud abimaterjalide koostamisel silmas pidanud järgmist.

- Õpetaja on teadmiste vahendaja, kes annab edasi lapse arengutasemele vastavat materjali (Smith et. al., 2008). Seetõttu on eeldatav, et tegevustele seatud eesmärgid on kooskõlas Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga (2008).
- Tegevus- ja tööjuhendid peaksid olema õpetajale arusaadavad.

- Abimaterjalides sisalduvad faktid peavad olema teaduslikult korrektsed. Selleks peab õpetaja aitama lastel uurida põhjuseid, mille alusel laps otsustab, kas uuritav isend on loom või mitte (Tunncliffe, Gatt, Agius, & Pizzuto, 2008). Sama oluline on tähelepanu pöörata ka loomade klassifitseerimisoskuste arendamisele, sest nagu selgus Riine Lootuse (2014) magistritöös, on kuueaastaste laste teadmised loomade klassifitseerimise osas puudulikud ning seda just selgrootute osas.
- Koostatud abimaterjalid peaksid pakkuma erinevate valdkondade lõimimise võimalust. Nugin (2013) on märkinud, et valdkondade lõimimise võimalus ning valdkondade omavaheline seostamine arendab lapsel kriitlist mõtlemist, võrreldes ning sünteesides sel moel ideid erinevate valdkondade vahel.
- Lukki (2001) on välja toonud, et õppeteemade valiku puhul on oluline jälgida lisaks teema olulisusele lapse ja õpetaja jaoks ka omandatavate teadmiste erinevaid võimalusi edasiarendusteks. Seetõttu peab autor abimaterjale koostades silmas, et abimaterjalides kajastatavad tegevused ning soovitusel pakuksid erinevaid võimalusi edasiarenduseks.

Abimaterjalide lühitutvustus

Abimaterjalid loomateemaliste juttude käsitlemiseks on koostatud selleks, et toetada koolieelse lasteasutuse õpetaja igapäevatööd. Töö koostajal pole õnnestunud leida varasemalt koostatud materjale, mis aitaksid õpetajal käsitleda loomateemalisi jutte. Koostatud abimaterjalid on jagatud loomarühmade alusel kuueks suuremaks teemaks. Lisaks on iga teema all välja toodud ka lisamaterjalide soovitusel teema spetsiifilisemaks käsitlemiseks. Abimaterjalidesse valitud jutud on valitud ühest loomajuttude kogumikust „Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamatust“ (2013), kus on esindatud nii eestlaste suuline pärimus kui ka tänapäeva autorite poolt loodu. Abimaterjalides kajastuva jutuvaliku puhul on autor silmas pidanud eakohasust ning žanrilist mitmekesisust. Selleks, et lapsel ei tekiks jutu tajumisel väärarusaamu, lisas autor abimaterjalidesse lastele esitamiseks mõeldud faktiliselt korrektsed lühijutud.

Koostatud abimaterjalides algavad kõik teemad õppevaldkonna *Mina ja keskkond* üldeesmärkidega, mis täidetakse teemakäsitluse lõppedes. Püstitatud teemakäsitluse üldeesmärkide järgselt on märgitud soovitatud allikad teemaga tutvumiseks, et õpetaja saaks vajadusel enne teemakäsitlust enda teadmisi vastava looma kohta värskendada. Jutukäsitluse sissejuhatavateks tegevusteks on välja toodud lugemiseelsed tegevused, mis on mõeldud nii laste olemasolevate teadmiste aktiveerimiseks kui taustainfo avamiseks. Abimaterjalides

kajastuvad tegevused on autori omalooming, samuti nagu ka illustreeriv materjal (Lisa 3.1). Autori poolt välja pakutud mängude ja tegevuste puhul on silmas peetud lapsekesksust, erinevate valdkondade lõimimisvõimalust ning vastavust Koolieelse lasteasutuse riiklikule õppekavale (2008).

Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused

Läbiviidava uurimuse eesmärkideks on töö autor seadnud abimaterjalide koostamise koolieelse lasteasutuse õpetajale loomateemaliste juttude käsitlemiseks 6-7-aastaste lastega, eksperthinnangu saamise koostatud abimaterjalides sisalduvatele juttudele ning tööjuhenditele ja ekspertide poolt soovitatud muudatuste tegemise koostatud abimaterjalide täiustamiseks. Uurimuse eesmärkidele toetudes püstitab autor ka järgnevad uurimisküsimused:

- Milline on ekspertide hinnang koostatud abimaterjalides sisalduvatele juttudele ning tööjuhenditele?
- Kuidas hindavad eksperdid koostatud abimaterjalide vastavust Koolieelse lasteasutuse riiklikule õppekavale?
- Kuidas hindavad eksperdid koostatud abimaterjalide sobivust juttude käsitlemiseks loomade tundmaõppimisel?
- Millised on ekspertide soovitusel/ettepanekud abimaterjalide täiustamiseks?

Metoodika

Valim

Uurimusse kaasati ettekavatsetud ehk eesmärgipärane valim, kuhu kuulusid vaid need, kes vastasid uurija seatud põhimõtetele (Õunapuu, 2014) eesmärgiga tagada hinnangute usaldusväärsus. Valimi moodustamisel arvestati põhimõtetega, et eksperdiks sobivad koolieelse lasteasutuse õpetajad, kellel on vähemalt viieaastane töökogemus antud erialal ning sealhulgas omaks kogemust kuue- kuni seitsmeaastaste laste õpetamisel. Samuti peaks õpetajal/eksperdil olema erialane kõrgharidus ning olema oma valdkonnas tuntud või tunnustatud, mis ühtlasi tähendab seda, et ekspert on ka ise varasemalt õpetajatele metoodilisi materjale koostanud. Valimisse kaasatud eksperdid valiti metoodika õppejõudude soovitusel. Lõplik valim moodustus kuuest eksperdist, kelle nimed asendati anonüümsuse tagamise eesmärgil sünonüümidega, vastavalt *Ekspert 1, Ekspert 2, Ekspert 3, Ekspert 4, Ekspert 5 ja Ekspert 6*. Ekspertide vastavus valimi moodustamise põhimõtetele on kajastatud allolevas tabelis (Tabel 1).

Tabel 1. *Ekspertide vastavus valimi kriteeriumitele*

Ekspert	Tööstaaž aastates	Haridustase	Ametijärk	Töökogemus ^a
<i>Ekspert 1</i>	8	kõrgharidus	Vanempedagoog	1
<i>Ekspert 2</i>	39	kõrgharidus	Vanemõpetaja	9
<i>Ekspert 3</i>	8	kõrgharidus	Õpetaja	3
<i>Ekspert 4</i>	15	kõrgharidus	Vanemõpetaja	6
<i>Ekspert 5</i>	34	kõrgharidus	pedagoog-metoodik	8
<i>Ekspert 6</i>	32	kõrgharidus	Vanemõpetaja	8

Märkus. ^a Töökogemus 6-7-aastaste laste õpetamisel aastates.

Mõõtevahend

Uurimistulemuste saamiseks integreeriti nii kvalitatiivseid kui ka kvantitatiivseid uurimistöökomponeente. Küsimuste koostamisel võeti aluseks varasemate bakalaureusetööde (Pavlenko, 2014; Olonen, 2014) küsimustikke, mida kohandati vastavalt uurija vajadustele selleks, et saada tagasisidet koostatud abimaterjalidele. Küsimustiku sissejuhatavas osas teavitati eksperte küsimustiku eesmärgist ning sisust, sest Cohen, Manion & Morrison (2005) on viidanud, et eetilise tagamise eesmärgil on vajalik küsitlitavaid eelnevalt teavitada küsimustiku eesmärgist ning sellest, mil moel on tagatud eksperdi anonüümsus. Küsimustikus oli kokku 12 küsimust, mis jagunesid omakorda neljaks ploki. Esimeses ploki (küsimused 1-4) olid avatud lõpuga küsimused, mis stimuleerisid eksperte arvamust avaldama (Õunapuu, 2014). Seejuures oli küsimuste skaala keskpunktiks märgitud „ei oska öelda“, et ekspert saaks väljendada oma neutraalsust. Küsimuste abil sooviti teada saada ekspertide arvamust abimaterjalide vajalikkuse osas. Viies küsimus oli esitatud põhjusel, et teada saada ekspertide arvamust selle kohta, millisest kirjandusžanrist on soovitatav on teemakäsitlust alustada. Tegemist oli avatud küsimusega. Teises ploki (küsimus 6) oli 13 väidet, mille eesmärgiks oli kontrollida koostatud abimaterjalide vastavust Koolieelse lasteasutuse riiklikule õppekavale (2008) ning abimaterjalide sobivust loomajuttude käsitlemiseks. Väiteploki oli iga väite juurde lisatud Likert-tüüpi skaala, mille abil sai ekspert võimaluse väljendada väidetega nõustumist või mittenõustumist. Küsimus 6.1 võimaldas eelnevaid väiteid ka kommenteerida. Kolmandas ploki (küsimus 7) koguti ekspertide ettepanekuid abimaterjalide täiustamiseks avatud küsimuste abil, millega suunati eksperte põhjalikumalt abimaterjalidele hinnanguid andma. Neljas plokk (küsimused 8-12) sisaldas endas suletud küsimusi ekspertide taustainfo kogumise eesmärgil.

Protseduur

Koostatud abimaterjalid ning küsimustikud toimetati viie eksperdini paber kandjal ning ühele eksperdile elektronposti teel nii uurija kui ka juhendaja poolt. Kolme eksperdi puhul kasutati kontrollitud küsitlust (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara, 2005), mille üleandmisel rääkis uurija uurimuse eesmärgist ning täpsustas küsitluse täitmise nõudeid. Kõik kuus eksperti tutvusid autori poolt koostatud abimaterjalidega ning andsid neile tagasisidet ajavahemikul 7.-20. aprill 2015. Täidetud küsimustikud toimetati autorini ekspertidega kokkulepitud meetodil. Saadud andmed litereteeriti ühtsesse faili ning seejärel kodeeriti programmi MS Exel 2010. Andmete sisuanalüüsiks kasutati induktiivset lähenemist (Cohen et al., 2005).

Tulemused ja arutelu

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli koostada koolieelse lasteasutuse õpetajale abimaterjalid, mis võimaldaksid käsitleda loomateemalisi jutte 6-7-aastaste lastega. Küsimustiku esimeses plokis uuriti ekspertide arvamust abimaterjalide vajalikkuse suhtes ning koguti andmeid selle kohta, kas ja kui tihti eksperdid üldse erinevate loomateemade käsitlemiseks loomateemalisi jutte kasutavad. Esimene küsimus oli poolkinnine ning keskendus sellele, kas ja kui palju kasutavad eksperdid loomateemade käsitlemiseks loomateemalisi jutte ning millisel eesmärgil nad seda teevad. Võimalikud vastusevariandid olid *alati, sageli, ei oska öelda, harva, mitte kunagi*. Selgus, et kolm eksperti kuuest kasutavad loomateemade käsitlemiseks erinevaid loomajutte alati ning kolm eksperti teevad seda sageli. Lisaks paluti eksperdil oma valikut ka põhjendada. Põhjendused, miks eksperdid loomateemalisi jutte loomateemade käsitlemiseks kasutavad, olid osaliselt kattuvad. Ekspertid põhjendasid oma valikut sellega, et loomajuttude kasutamine aitab püüda laste tähelepanu ning annab hea võimaluse loomateemasid mänguliselt ja mitmekülgset käsitleda (4 eksperti). Samuti toodi põhjendustes välja, et loomajuttude kasutamine arendab lastel sõnavara (ekspert 4) ning kujutlusvõimet (ekspert 6).

Teise küsimuse abil sooviti teada saada, kui tihti otsivad eksperdid loomateemade käsitlemiseks lisamaterjale. Küsimus oli kinnine ning võimalikud vastusevariandid olid *alati, sageli, ei oska öelda, harva, mitte kunagi*. Tulemustest selgus, et viis eksperti kuuest otsivad loomateemade käsitlemiseks lisamaterjale alati ning üks ekspert teeb seda sageli. Kolmanda küsimusega sooviti teada saada loomateemaliste juttude käsitlemiseks mõeldud abimaterjalide vajalikkust õpetaja igapäevatoos. Tegemist oli poolkinnise küsimusega, mille puhul tuli oma valikut ka põhjendada. Küsimuse kinnise poole vastusevariandid olid *väga vajalik, vajalik, ei oska öelda, pole eriti vajalik ning pole üldse vajalik*. Kõik kuus eksperti olid ühel nõul ning

peavad abimaterjale õpetaja igapäevatoos töös väga vajalikuks. Põhjendused, millega oma valikuid selgitati, olid erinevad. Ekspertide põhjendustest võis välja lugeda, et abimaterjalid loomateemade käsitlemiseks pakuvad laialdaselt võimalusi edasiarenduseks (3 eksperti), võimalust aega säästa (3 eksperti) ning loomateemade käsitlemiseks uusi ideid leida (2 eksperti). Lisaks küsis autor ekspertide arvamust, millist kirjandusžanrit nad soovivad loomateemade käsitlemisel sissejuhatuseks kasutada, kas ilukirjandust või populaarteaduslikku kirjandust. Ekspert 1 soovitas ilukirjandust ja populaarteaduslikku kirjandust paralleelselt kasutada. Ekspertid 2, 3 ja 4 soovitasid alustada ilukirjandusest. Ekspert 5 soovitas enne õppekäikudele minemist kasutada populaarteaduslikku kirjandust, kuid ei välistanud ka ilukirjanduse kasutamist, sest eksperdi väitel peab õpetaja õige valiku vastavalt olukorrale ja vajadustele tegema. Ekspert 6 soovitas alustada populaarteaduslikust kirjandusest.

Abimaterjalide vastavus koolieelse lasteasutuse õppekavale

Selleks, et välja selgitada koostatud abimaterjalide vastavus Koolieelse lasteasutuse riiklikule õppekavale (2008), varustas autor küsimustiku 13 väitega, millest neli keskendusid eelmainitud aspektile. Väited olid varustatud Likerti-tüüpi skaalaga, kus 1 tähendas *ei nõustu üldse* ning 5 *nõustun täielikult*. Tulemused on välja toodud allolevas tabelis (Tabel 2).

Tabel 2. *Abimaterjalide vastavus koolieelse lasteasutuse riiklikule õppekavale ekspertide hinnangute põhjal*

Väide	Ei nõustu üldse					Nõustun täielikult
	1	2	3	4	5	
Koostatud abimaterjalid on kooskõlas Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga (2008).				1	5	
Abimaterjalides kajastuvad materjalid ja tegevused võimaldavad erinevate õppevaldkondade integreerimist.				1	5	
Loomateemade käsitlemiseks valitud jutud 6-7-aastastele lastele eakohased.				1	5	
Loomateemade õppimiseks kasutatavad tegevused juttude käsitlemiseks on 6-7-aastastele lastele eakohased.				1	5	

Märkus. Tabelis olevad numbrid märgivad ekspertide vastuste esinemise sagedust.

Ekspertide hinnangud (Tabel 2) võimaldavad teha järeldusi, et koostatud abimaterjalid on üldises kooskõlas Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga (2008) ning võimaldavad õppevaldkondi omavahel integreerida. Nugin (2013) on välja toonud, et õppevaldkondade omavaheline sidumine arendab lapsel kriitilist mõtlemist, võimaldades lapsel õppevaldkondade vahelisi ideid omavahel sünteesida. Samuti on abimaterjalides kajastuvad jutud ja tegevused juttude käsitlemiseks valdavalt eakohased. Krips'i (1997) väitel lapsele kirjanduspala valimisel on eakohasusega arvestamine väga oluline tegur toetamaks lapse õppimist juttude toel, sest Karlep (2003) toob välja, et vastasel juhul ei saa laps kuulatavast jutust enese jaoks uut informatsiooni. Seega leiti vastus autori seatud uurimisküsimusele abimaterjalide vastavuse osas Koolieelse lasteasutuse riiklikule õppekavale (2008) ning saadi kinnitust, et koostatud abimaterjalid vastavad autori poolt seatud abimaterjalide koostamise kriteeriumitele.

Abimaterjalide sobivus loomateemade käsitlemiseks

Selleks, et saada vastus autori poolt püstitatud kolmandale uurimisküsimusele, lisas autor väideteploksi seitse väidet, mis olid varustatud Likert-tüüpi skaalaga, kus 1 tähendas *ei nõustu üldse* ning 5 *nõustun täielikult*. Skaala võimaldas ekspertidel väitega nõustumist või mittenõustumist selgelt väljendada. Saadud tulemused on kajastatud allolevas tabelis (Tabel 3).

Tabel 3. *Abimaterjalide sobivus loomateemade käsitlemiseks ekspertide hinnangul.*

Väide	1	2	3	4	5
Abimaterjalides sisalduvad tegevused ja materjalid juttude käsitlemiseks on arusaadavad.				2	4
Abimaterjalides sisalduvad lugemiseelsed ning -järgsed tegevused annavad võimaluse teema edasiarenduseks.					6
Abimaterjalid annavad võimaluse loomi paremini tundma õppida.					6
Abimaterjalid abistavad õppe- ja kasvatustegevuse planeerimisel.					6
Abimaterjalides kajastuvad tegevused on kooskõlas loomajuttude käsitlemiseks mõeldud tegevustega.					6
Loomateemaliste juttude käsitlemiseks mõeldud tegevused annavad lastele loomaalaseid teadmisi.				1	5
Abimaterjalides sisalduvad lisamaterjalid võimaldavad loomateemalisi jutte laiemalt käsitleda.				1	5

Märkus. Tabelis olevad numbrid märgivad ekspertide vastuste esinemise sagedust.

Ekspertide hinnangute (Tabel 3) põhjal võib järeldada, et abimaterjalid on loomateemade käsitlemiseks sobilikud. Lisaks pakuvad koostatud abimaterjalid võimalusi kohandada tegevusi vastavalt õpetaja või laste vajadustele. Abimaterjalide hea süstematiseeritus võimaldab õpetajal kiiresti vajaliku teema üles leida. Abimaterjalid annavad võimaluse loomi paremini tundma õppida ning annavad ka hea võimaluse edasiarenduseks. Loomade tundmine eeldab lapselt oskust loomi korrektselt klassifitseerida (Lootus, 2014) ning Smith jt on arvamusel, et kuue-kuni seitsmeaastane laps on suuteline juba loomi klassifitseerima. Abimaterjalides sisalduvad tegevused loomajuttude käsitlemiseks annavad lapsele hulgaliselt loomaalaseid teadmisi ning seda just seetõttu, et jutu käsitlemiseks mõeldud tegevused võimaldavad lapsel aru saada jutu sisust ning seda läbi mänguliste tegevuste, mis Niilo & Kikase (2008) väitel peavad koolieelses lasteasutuses olema lapsekesksed. Lisaks eelnevatele väidetele anti ekspertidele võimalus väiteid kommenteerida ning selgus, et üldises võtmes on abimaterjalide suureks plussiks hea süstematiseeritus (4 eksperti), korrektne viitamine (3 eksperti) ning ladus keelekasutus, mis muudab abimaterjalide kasutamise loomateemade käsitlemiseks lihtsaks ja mugavaks.

Ekspertide hinnangud abimaterjalides sisalduvatele tegevustele ja mängudele

Ekspertidel paluti hinnata kõiki teemasid ning märkida iga teema kohta eraldi, milliste teemade all on piisavalt tegevusi loomateemade käsitlemiseks ning milliseid tegevusi ekspert esile tõstaks (Tabel 4). Tabelis 4 välja toodud andmete põhjal selgus, et teema *Kalad* all mainiti enim ühte lugemiseelset tegevust „Poster teemaga tutvumiseks“. Teema üldise arusaadavuse kohta märgiti head süstematiseeritust, huvitavaid ja mitmekülgseid õppemänge, põhjalikku lisadeloetelu. Teise teema *Kahepaiksed* puhul toodi mitmel korral välja tegevus „Üks väike konnake“, mille eesmärgiks on õppida õigesti hääldama häälikut „š“. Teema puhul tõsteti esile lugemiseelseid tegevusi, head jutu valikut, hästi püstitatud eesmärgid, soovituslike allikate rohkest. Teema *Roomajad* tegevus „Pildirägastik“ püüdis ekspertide tähelepanu autori poolt illustreeritud mängukaartidega. Neljandas teemas *Putukad* meeldis ekspertidele enim tegevus „Kanname õietolmu“, mille puhul on tegemist liikumismänguga, mis aitab eelnevalt saadud teadmisi kinnistada. Teema kohta toodi välja jutuvalik, mis on suurepäraselt sobiv erinevateks lavastusmängudeks ning märgiti ka suurt valikuvõimalust teemakäsitluseks. Viienda teema *Linnud* all märgiti enim arv kordi õppemäng „Põõsalinnu toiduretk“, kuid teema *Linnud* puhul polnud välja toodud ühtegi üldisemat tähelepanekut teema käsitluse sobivuse kohta. Kuuenda teema *Imetajad* lõi meeldis ekspertidele enim tegevus „Põrsastel on kõhud tühjad“ ning teemakäsitluse kohta märgiti ekspertide poolt nii

head jutuvalikut, draamamängu, põnevat lähenemist teemakäsitlusele kui ka head kohandamisvõimalust nooremate laste jaoks.

Tabel 4. *Ekspertide poolt märgitud mängude esinemissagedus teemade lõikes*

Teema	Mäng	Kordade arv ^a
Kalad	„Poster teemaga tutvumiseks“	2
	„Löö sabaga sulpsu“	2
	„Vanataat tegi haugi“	1
	„Minu kalajutt“	1
	„Mida teeksid?“	1
Kahepaiksed	„Üks väike konnake“	3
	„Konnaema aastaring“	2
	„Naljajutt“	2
	„Mitmest kärbest saab kõhu täis“	2
	„Sügav konnaema“	1
	„Mina mõtlen..“	1
Roomajad	„Pildirägastik“	5
	„Kes küll, kes küll?“	4
	„Põgene!“	2
	„Sisaliku suur sugulane“	2
Putukad	„Kanname õietolmu“	5
	„Mesilasel polegi kaussi“	4
	„Tädi Juuli moosipurk“	1
	„Mis see on?“	1
Linnud	„Põõsalinnu toiduretk“	4
	„Mina mõtlen“	2
	„Põõsalinnu naabrid“	2
	„Kägu valib pesa“	1
	„Põõsalind või kägu? Paigalind või rändlind?“	1
Imetajad	„Pörsastel on kõhud tühjad“	5
	„Alberti otsinguil“	2
	„Alberti kodu...“	2
	„Kes siin käis? Oli see Albert?“	1
	„Terve pesakond“	1

Märkus. ^a Ekspertide poolt märgitud tegevuste esinemissageduse arv kordades.

Ekspertide soovitus abimaterjalide täiustamiseks. Küsimuses number seitse tuli lisaks esiletõstetud teemakäsitlustele anda soovitusi ka abimaterjalide täiustamiseks. Saadud hinnangud ning soovitusel muudatuste tegemiseks viib autor sisse peale tulemuste selekteerimist. Esimeses teemas *Kalad* soovitas ekspert 1 muuta tegevuse „Ablas haug“ sõnastust. Soovitusel kohaselt vajab tegevuse seletus täpsustamist. Ekspert 2 lisas sama tegevuse juurde, et kasutada võiks ka sobivaid kalade pilte. Töö autor viis sisse vastavad muudatused tööjuhiste täpsustamise osas. Samuti soovitasid eksperdid (3 eksperti) viia

tegevus „Kes on enne maimukest“ läbi õues ja seda liikumismänguna, kasutades pallide asemel kive. Autor võtab vastavad soovitusel arvesse, sest Law jt (2012) on märkinud, et liikumistegevused võimaldavad lapsel samaaegselt nii mängida kui ka õppida. Ekspert 3 vastava teema juurde muudatusi teha ei soovitanud. Ekspert 6 soovitas teemakäsitlust alustada lisades (Lisa 1.1) paiknevast teadusfaktidel põhinevast jutust. Autor jätab abimaterjalide kasutajale selles osas valikuvõimaluse õpetajale, sest nagu selgus viiendast küsimusest, on sissejuhatava jutu žanrivalik õpetajast ja tema soovidest lähtuv.

Teise teema *Kahepaiksed* juures tehti ekspertide poolt mitmeid tähelepanekuid. Ekspert 2 soovitas tähelepanu pöörata tegevuse „Sügav konnaema“ eesmärkide täitumisele põhjendusega, et laps ei hakka aktiivses kõnes kujundlikke väljendeid kohe kasutama. Sellealast muudatust töö autor siiski sisse ei vii, sest tegevusjuhises pole öeldud, et kasutama peab just kujundlikke väljendeid. Samuti soovitas ekspert 2 teha kunstitegevust läbi viia looduskeskkonnas veekogu ääres, kasutades looduse värve. Vastava kommentaari lisab töö autor abimaterjalidesse, sest eluslooduse objektidega peaksid lapsed tutvuma kõigepealt nende looduslikus keskkonnas ning on üldtuntud, et kõiki meeli ehedas looduskeskkonnas kasutades õpitakse loodusest nii osade kui ka tervikute kaupa (Dahlgren & Szczepanski, 2006). Ekspert 5 tegi ettepaneku muuta tegevuse „Üks väike konnaema“ salmi selgemaks ning vaadata üle tegevuse „Nimetud konnaemalapsed“ selgitused. Soovitusi võeti autori poolt arvesse ning vajalikud muudatused teostati. Ekspert 6 soovitas teemakäsitluste ka laule või muusikapalu lisada, kuid autor jätab siinkohal võimaluse õpetajatel ise teemasid edasi arendada. Ekspert 1 ja ekspert 3 vastavaid kommentaare muudatuste tegemiseks ei teinud.

Kolmanda teema *Roomajad* täiustamiseks andsid nõuandeid eksperdid 1, 4, 5, 6. Ekspert 2 ja ekspert 3 ei avaldanud arvamust, mida käsitletava teema juures muuta. Ekspert 1 andis soovitusel, et tegevuse „Sisalikusmosaiik“ vahenditevalikus võiksid esindatud olla käbisoomused. Ekspert 4 pöörab tähelepanu tegevuse „Kes küll, kes küll...?“ vahendite loetelule. Loetelus peaks määratlema, mitu juttu mitte esinevat tegelast pildile kleepida. Ekspert 5 märgib, et tuntumate roomajate seast on puudu vaskuss, lisaks annab ekspert 5 soovitusel allikate täiendamiseks. Ekspert 6 soovitas tegevust „Siugle“ läbi viia saalis või koostöös liikumisõpetajaga ning erinevaid põnevaid vahendeid kasutades. Autor viib sisse kõik vajalikud muudatused, sest White (2008) on täheldanud, et eluslooduse tundmaõppimiseks sobilik rühmaruum peab sisaldama looduslikke materjale, millega laps saaks vahetult kokku puutuda, sest need soodustavad lapse mõtlemise ja õppevõime arengut.

Neljanda teema *Putukad* hindamisel jagasid eksperdid mõningaid näpunäiteid teema täiendamiseks. Ekspert 1 soovitas lisaks jutu jutustamisele lastele võimalusel vapsiku pesa

päriselt näidata. Ekspert 2 soovitas tegevust „Kellest juttu tuleb?“ käsitleda lühidamalt. Ekspert 3 soovitusi ei jaganud ning ekspert 4 tõi välja mõned ebatäpsused tegevuste „Tädi Juuli moosipurk“ ning „Vapsik või mesilane – ühed putukad mõlemad“ eesmärkides. Vajalikud muudatused viib autor abimaterjalide täiustamiseks sisse, sest Kalimulina (s.a.) pöörab tähelepanu sellele, et mida konkreetsem on õppe-ja kasvatustegevuse eesmärk, seda lihtsam on õpetajal nende eesmärkide täitumist analüüsida. Ekspert 5 lisas juurde soovituslikke allikaid teemaga tutvumiseks ning ekspert 6 soovitas putukaid uurida ka luupide ning mikroskoopide abil õuekeskkonnas. Soovitused viib autor töö täiustamise eesmärgil sisse, sest Kulderknup (2008) on viidanud, et objektide vaatlemine on teadmiste omandamisel lähtetegevus ning seepärast ka tähtsamaim tunnetustegevus, mille kaudu laps ümbritsevate asjade, nähtuste, tegevuste ja nendevaheliste seoste kohta teavet kogub, kogutud teavet korrastab ning oma suhtumist kujundab.

Viienda teema *Linnud* juures soovitasid täiustusi teha eksperdid 1, 2, 4 ja 6. Kaks eksperti ei soovinud midagi lisada. Ekspert 1 märkis, et käole pesa valides võiks kasutada teiste lindude poolt hüljatud pesi, mis võimaldaks arutlemist lapsele veel huvitavamaks muuta ning lisas, et lastele võiks pakkuda võimalust linnulaulu ka kuulata. Ekspert 2 soovitas tegevusi võimalusel õues läbi viia. Autor viib vajaliku täpsustuse sisse, sest ka Shortill (2011) on täheldanud, et õpetajad, kes võimaldavad lastel katsetada oma käitumist mängulisel kujul enamasti õues olles, arendavad lastel nii iseloomu, emotsionaalset intelligentsust kui ka emotsioone. Samuti aktiveerivad nad lastel nende sees oleva liikumapaneva jõu. Ekspert 4 soovitas laste arutlemisel jutu meeldivuse üle suunata laste tähelepanu ka sellele, mis jutus ei meeldinud. Samuti pöörasid eksperdid tähelepanu ka mõnede ebatäpsustele tegevuse „Käo pesa“ eesmärkide juures (2 eksperti). Vastavad soovitused töö täiustamiseks viib autor sisse, sest ebatäpsed eesmärgid ei võimalda õpetajal tegevuse läbiviimise mõttest korrektselt aru saada.

Kuuenda teema *Imetajad* täpsustamiseks ei soovinud kolm eksperti midagi lisada. Ekspert 1 soovitas teema käsitlusse kaasata ka loomade häälte tundmise ning illustratiivsemaks muutmiseks kasutada metssea karva, mida lapsed saaksid katsuda ning teiste loomade karvadega võrrelda. Ekspert 2 soovitas tegevuse „Alberti otsingul“ kavandada õpetaja abiga suurele paberile, et lapsed saaksid harjutada grupitööd. Ekspert 4 tegi ettepaneku „Alberti kodu“ tegevuse juhises sõna „õpetaja“ asendada sõnaga „mängujuht“, sest sel juhul saavad tegevusele seatud eesmärgid paremini täidetud ning tegevus ei oleks sel juhul nii õpetajakeskne. Ekspert 5 lisas juurde veel mõned lahtiseletamist vajavad mõisted ning pööras tähelepanu tegevuste „Alberti otsinguil“, „Terve pesakond“ ning „Enne hommikut“

tegevusjuhistele, mis eksperdi hinnangul on mõnel määral segadusseajavad. Autor viib ekspertide poolt kirja pandud ettepanekud abimaterjalide täiustamiseks sisse, sest õpetaja üheks oluliseks ülesandeks teha teadmised lapsele kättesaadavaks nõnda, et need oleksid nii asjakohased kui ka eakohased (Krips, 1997).

Kokkuvõtteks

Bakalaureusetöö raames läbiviidud uurimuse eesmärgiks oli ekspertidelt saadud hinnangute põhjal välja selgitada autori koostatud abimaterjalide sobivus loomateemaliste juttude käsitlemiseks ning abimaterjalide vastavus Koolieelse lasteasutuse riiklikule õppekavale (2008). Ekspertide hinnangute põhjal võib järeldada, et abimaterjalid on vastavuses Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga (2008). Samuti olid eksperdid arvamusel, et koostatud abimaterjalid on loomade tundaõppimiseks sobilikud ning pakuvad hulgaliselt võimalusi erinevate õppevaldkondade integreerimiseks. Koostatud abimaterjalid loomateemaliste juttude käsitlemiseks on ekspertide hinnangul hästi süstematiseeritud ning abimaterjalides sisalduvad jutud on 6-7-aastastele lastele eakohased. Töö täiustamise eesmärgil võttis autor arvesse ekspertide ettepanekud ning viis vastavad muudatused ka sisse. Töö piiranguks võib lugeda asjaolu, et abimaterjale ei olnud võimalik ajapuuduse tõttu praktikas rakendada, sest abimaterjalides sisalduvaid teemasid käsitletakse koolieelses lasteasutuses terve õppeaasta vältel.

Tänuõnad

Töö autor tänab suure toetuse eest oma perekonda ning sõpru, kes säilitasid rahulikku meelt ning väljendasid mõistvat suhtumist töö valmimise ajal.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

..... (allkiri ja kuupäev)

Kasutatud kirjandus

- Alter, H. (2013). *Linnamäe õpperada Otepää Lasteaiale*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Bettelheim, B. (2007). *Muinasjuttude võlujõud. Muinasjuttude tähtsus ja tähendus*. Tartu: Atlex.
- Bulunuz, M. (2013). Teaching science through play in kindergarten: does integrated play and science instruction build understanding? *European Early Childhood Education Research Journal*, 21(2), 226-249.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2005). *Research Methods in Education*. (V trükk). New York: RoutledgeFalmer.
- Dahlgren, L. O. & Szczepanski, A. (2006). *Õuesõppe pedagoogika*. Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Fleer, M. & Hammer, M. (2013). Emotions in Imaginative Situations: The Valued Place of Fairytales for Supporting Emotion Regulation. *Mind, Culture, and Activity*, 20(3), 240-259.
- Ganea, P., A., Canfield, C., F., Simons-Ghafari, K., & Chou, T. (2013). Do cavies talk? The effect of anthropomorphic picture books on children's knowledge about animals. *Frontiers in Psychology*, 5: 283.
- Granberg, G. (2003). Memoraat ja muistend. Mõned metodoloogilised vaatepunktid. *Mäetagused*, 20/2003, 44-50.
- Hallap, M. & Padrik, M. (2008). *Lapse kõne arendamine*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Hannust, T. (2011). *Teadmised ja nende kujunemine*. Külastatud aadressil http://www.oppekava.ee/images/6/67/Teadmised_ja_nende_kujunemine.pdf.
- Hansjorg, H. (2000). Dynamic Aspects of Fairy Tales: social and emotional competence through fairy tales. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 44(1), 91-115.
- Hendy, L. & Toon, L. (2001). *Supporting Drama and Imaginative Play in the Early Years*. Buckingham: Open University Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2005). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Kirjastus Medicina.
- Häindkind, P. & Kuusik, Ü. (2009). Lapse arengust arenguteoreetilises kontekstis. E. Kulderknup (Koost), *Lapse arengu hindamine ja toetamine*, (lk 5-7). Tartu: Studium.
- Kalimulina, E. (s.a.). *Tegevuste integratsioon kui lapsest lähtuva õpikäsituse praktiline rakendamisvõimalus koolieelses lasteasutuses*. Külastatud aadressil http://www.curriculum.ut.ee/sites/default/files/www_ut/kogumik_alusharidus.pdf.
- Karlep, K. (2003). *Kõnearendus. Emakeele abiõpe II*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

- Kikas, E. (2008a). Tunnetusprotsesside areng. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas*, (lk 19-37). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kikas, E. (2008b). Õppimise erinevad viisid. Õppimise protsess. Teadmiste areng. E. Kikas, (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas*, (lk 104-118). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava*. (2008). Külalastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/12970917>.
- Krips, V. (1997). Imaginary childhoods: memory and children's literature. *Critical Quarterly*, 39(3), 42-50.
- Krusten, R. (1995). *Eesti lastekirjandus*. Tartu: Elmatar.
- Kulderknup, E. (Toim). (2009). *Õppe- ja kasvatustegevuste valdkonnad*. Tallinn: Studium.
- Kurik, K. (2012). *Lasteaiaõpetajate arvamused lasteraamatute kasutamisest laste kooliks ettevalmistamisel*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Kurvits, Ü. (2011). *Koolieelse lasteasutuse õppekava rakendumisest lasteaedades Tartu linna lasteaiaõpetajate hinnangul*. Publitseerimata magistriritöö. Tartu Ülikool.
- Laasik, T., Liivik, M., Täht, M.-E., & Varava, L. (2009). Vald kond „Mina ja keskkond“. E. Kulderknup (Toim), *Õppe- ja kasvatustegevuste valdkonnad*, (lk 7-25). Tartu: Studium.
- Law, M., King, G., Petrenchik, T., Ketroy, M., & Anaby, D. (2012). The Assessment of Preschool Children's Participation: Internal Consistency and Construct Validity. *Physical & Occupational Therapy in Pediatrics*, 32(3), 272-287.
- Leete, E. (2013). *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Lerikkanen, M.-K., Kiuru, N., Pakarinen, E., Viljaranta, J., Poikkeus, A-M., Rasku-Puttonen, H., Siekkinen, M., & Nurmi, J-E. (2012). The role of teaching practices in the development of children's interest in reading and mathematics in kindergarten. *Contemporary Educational Psychology*, 37(4), 266–279.
- Lindgren, H., C., & Suter, W., N. (1994). *Pedagoogiline psühholoogia koolipraktikas*. Tallinn: OÜ Greif.
- Lootus, R. (2014). *Loomatundmine 4- ja 6-aastaste Pärnumaa lasteaegade näitel*. Publitseerimata magistriritöö. Tartu Ülikool.
- Lukki, T. (2001). *Loodusõpetus kui süsteem*. Tallinn: Ilo.
- Lääts, H. (2014). *Lasteraamatute kasutamine laste üldoskuste arendamisel kahe Põltsamaa lasteaia näitel*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.

- McGee, L., M. & Schickendanz, J., A. (2007). Repeated interactive read-alouds in preschool and kindergarten. *The Reading Teacher*, 60(8), 742-751.
- Miller, E. & Almon, J. (2009). The Transformation of Kindergarten. *ENCOUNTER: Education for Meaning and Social Justice*, nr 22, lk 6-11.
- Mantzicopoulos, P. & Patrick, H. (2013). Do Caterpillars Eat Cake? *Educational Leadership. Tackling Informational Text*, 71(3).
- Mira, W., A. & Schwanenflugel, P., J. (2012). The Impact of Reading Expressiveness on the Listening Comprehension of Storybooks by Prekindergarten Children. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 44(2), 183-194.
- Morrison, V. & Wlodarczyk, L. (2009). Revisiting Read-Aloud: Instructional Strategies That Encourage Students, Engagement With Texts. *The Reading Teacher*, 63(2), 110-118.
- Männamaa, M. & Marats, I. (2009). Lapse üldoskuste areng. E. Kulderknup (Koost), *Üldoskuste areng koolieelses eas*, (lk 5-43). Tallinn: Studium.
- Niilo, A. & Kikas, E. (2008). Mäng. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas*, (lk 120-136). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Niitra, M. (2005). *Antropomorfiseerimise mehhanismid loomalugudes eesti lastekirjanduse näitel*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.
- Nugin, K. (Koost). (2013). *Üldõpetuse rakendamine lasteaias*. Tartu: Atlex.
- Oja, L. (2008). Kehaline areng. Liikumine. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas*, (lk 223-226). Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
- Olonen, I. (2014). *Abimaterjal lasteaiapäetajale 6-7aastaste laste kõne arendamiseks erinevate tegevusvaldkondade loomimisel*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Pavlenko, K. (2014). *Õpperada tartu lasteaiale Lotte kui vahend õppekasvatustöök 5-7aastaste lastega*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Pollard-Durodola, S. D., Gonzalez, J. E., & Simmons, D. C. (2014). Accelerating Preschoolers' Content Vocabulary: Designing a Shared Book Intervention in Collaboration with Teachers. *Dialog*, 17(3).
- Price, H., L., Bradley, B., A., & Smith, J., M. (2012). A comparison of preschool teachers' talk during storybook and information book read-alouds. *Early Childhood Research Quarterly*, 27(3), 426-440.
- Ristov, A. (2012). *Viljandi Männimäe lasteaiapäetajale 6-7aastastele lastele*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.

- Reheperv, J. (2014). *Jutugrammatikal põhinevad narratiivid koolieelikute teksti mõistmise ja loome arendamiseks*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.
- Rosemberg, C., R. & Silva, M., L. (2009). Teacher-Children Interaction and Concept Development in Kindergarten. *Discourse Processes*, 46(6), 572-591.
- Sahay, S. (1999). Bihari muinasjuttudest. *Mäetagused*, 12, 155-162.
- Sikka, H. (2009). Valdkond „Matemaatika”. E. Kulderknup (Koost), *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad*, (lk 65-73). Tartu: Kirjastus Studium.
- Schön, E. (2012). Rahvausund ja maastik. L., O. Dahlgren, & S. Sjölander (Toim), *Õuesõppe pedagoogika kui teadmiste allikas – lähieestsest saab õpiõu*, (lk 189-219). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Shortill, R. (2011). Outdoor Education Is More than Meets the Eye. *The Ontario Journal of Outdoor Education*, 23(4), 33-35.
- Smith, P., K., Cowie, H., & Blades, M. (2008). *Lapse arengu mõistmine*. (IV trükk). Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- Soodla, P. & Kikas, E. (2014). Lugesõnakuuse ja -motivatsiooni seosed õpetajate kasvatusstiilidega esimeses klassis. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 2(1), 67-95.
- Timoštšuk, I. (2005). *Loodusõpetus alushariduses*. Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- Tropp, K. & Saat, H. (2008). Sotsiaalsete oskuste areng. E. Kikas, (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 53-76). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Tunnicliffe, S. D., Gatt, S., Agius, C., & Pizzuto, S. A. (2008). Animals in the Lives of Young Maltese Children. *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education*, 4(3), 215–221.
- Tüür, K. & Maran, T. (2005). Eesti looduskirjanduse lugu. T. Maran, & K. Tüür (Toim), *Eesti looduskultuur*, (lk 237-270). Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum.
- Voolaid, P. (2008). Zoofolkloorseid aspekte eesti keerdküsimustes, liitsõnamängudes ja piltmõistatustes. *Mäetagused*, 40, 25-50.
- White, J. (2008). *Playing and learning outdoors*. New York: Routledge.
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Lisad

Lisade sisukord

Lisa 1. **Teema:Kalad**

Lisa 1.1. Lisamaterjale kalade teema käsitlemiseks

Lisa 2. **Teema:Kahepaiksed**

Lisa 2.1. Lisamaterjale kahepaiksete teema käsitlemiseks

Lisa 3. **Teema: Roomajad**

Lisa 3.1. Pildikaardid mängule „Pildirägastik“

Lisa 3.2. Lisamaterjale roomajate teema käsitlemiseks

Lisa 4. **Teema:Putukad**

Lisa 4.1. Lisamaterjale putukate teema käsitlemiseks

Lisa 5. **Teema:Linnud**

Lisa 5.1. Lisamaterjale lindude teema käsitlemiseks

Lisa 6. **Teema:Imetajad**

Lisa 6.1. Lisamaterjale imetajate teema käsitlemiseks

Lisa 7. Küsimustik ekspertidele

Lisa 1. Teema: Kalad

Teemakäsitletluse üldeesmärgid

- Laps oskab kirjeldada, mille poolest erinevad kalad maismaaloomadest.
- Laps teab kaladele iseloomulikke tunnuseid.

SOOVITUSLIKUD ALLIKAD EELNEVALT TEEMAGA TUTVUMISEKS:

- ✓ Hunt, T. (2012). *Eesti kalad*. Tallinn: Varrak.
- ✓ Miller, P., J. & Loates, M., J. (2006). *Euroopa kalad*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.
- ✓ Pihu, E., Turovski, A. (2001). *Eesti mageveekalad*. Tallinn: Printall.
- ✓ Sarapuu, T. & Adojaan, K. (1998; 2005). *Eesti selgroogsed. Kalad*. Tartu: Tartu Ülikool, Loodusteaduste didaktika lektoraat. Külalastatud aadressil <http://bio.edu.ee/loomad/Kalad/kaindex.htm>.

LUGEMISEELSEID TEGEVUSI:

Olemasolevate teadmiste aktiveerimiseks:

„Poster teemaga tutvumiseks“

Valdkond: Mina ja keskkond; keel ja kõne.

Eesmärgid: Laps oskab nimetada tuntumaid kalaliike.

Vahendid: Suur paber (A3 või A2), markerid, pildid kaladest.

Tegevus: Suur paber jagada kaheks tulpaks ning kinnitada seinale. Esimesse tulpa panna pealkiri „Juba tean.“ ning teise „Sain teada“ (mõlemad pealkirjad on soovitatav kirjutada joonistähedega). Esimene tulp täita õpetajal enne jutu lugemist koos lastega arutledes ning vastavaid pilte lisades. Teine tulp täita teema lõppedes.

„Mida sina teeksid?“

Valdkond: Keel ja kõne

Eesmärk: Laps kirjeldab oma sõnadega kaladele iseloomulikke tunnuseid.

Vahendid: Pehme pall.

Tegevus: Lapsed istuvad ringis. Õpetaja saadab ringi käima jutupalli. Enne palli lapsele andmist küsib õpetaja küsimuse: *Mida sina teeksid, kui sa oleksid kala? Milline sa välja näeksid? Mida sa sööksid? Kus sa elaksid?*

„Mõista, mõista...“

Valdkond: Keel ja kõne

Eesmärk: Laps selgitab kuulnud kujundlike väljendite tähendust oma sõnadega.

Vahendid: Mõistatused kaladest

Tegevus: Õpetaja esitab lastele kaladega seotud mõistatusi ning laseb lastel arvata, kellest järgnevas loos juttu tuleb.

KALADEGA SEOTUD MÕISTATUSED, VANASÕNAD:

„Õpime rõõmuga loodust tundma.“, lk 27 (Sirp et al., 2013).

- ✓ Keha on märg mul päeval ja ööl, sageli lõbusalt sulpsu löön. Saba taga juhib mu käike, olla võin suur ja olla võin võin väike? (Kala)
- ✓ Elan vees ja sulpsu löön, ujun päeval, ujun ööl. Kuub mul hõbedaselt särab ja kui märkan hädaohtu, peidan ennast järverohtu? (Kala)
- ✓ Ei pane magadeski silmi kinni? (Kala)
- ✓ Vees mängib, maa peal sureb? (Kala)

„Mõistatused. Vanasõnad. Kõnekäänud.“, lk 37 (Saimre, 2009).

- ✓ Märg ja külm ta eluase, kinni võtta ta ei lase; pole jalgu ega tiibu, kiiresti ta ringi liigub? (Kala)
- ✓ Nagu silgud pütis.
- ✓ Ei kalal ole kella küljes!

Taustainfo avamiseks:

„Kellest juttu tuleb?“

Valdkond: Mina ja keskkond.

Eesmärk: Laps teab haugile iseloomulikke tunnuseid.

Vahendid: Pilt haugist, ahvenast, latikast, särjest. (Tomingas, 2009), jutt „Haug“ (vt lisa 1.1).

Tegevus: Õpetaja näitab lastele pilte kaladest. *Mis on nendel kaladel ühist? Mille poolest nad üksteisest erinevad? Kes nendest kalade seast võiks olla jutu „Haugi loomine“ peategelane? Kes nende kalade seast on haug?* Leides ühiselt haugi pildi, jutustab õpetaja pildi juurde ka fakte haugi kohta.

Mõisted lahtiselgitamiseks:

- ✓ vanataat tegi valmis;
- ✓ sõnas sipsukalt;
- ✓ suguselts;

- ✓ ennast täis asjamees;
- ✓ suursuguseks kuulutatud sooga;
- ✓ marja heitma;
- ✓ maimukesed;
- ✓ ablas haug;
- ✓ pajatamine;
- ✓ mööda mudaojasid üles tungima;
- ✓ sonn.

Jutukäsitletluse üldeesmärgid:

- ✓ Laps kasutab kõnes mõningaid abstraktse tähendusega ja vaimset tegevust tähistavaid sõnu.
- ✓ Laps annab edasi kuuldud teksti (nt muinasjutu) sündmuste järgnevust, põhjusi ning tegelaste käitumist täiskasvanu suunavate küsimuste/korralduste abil.
- ✓ Laps selgitab kuuldud kujundlike väljendite tähendust oma sõnadega.

Haugi loomine (Jakobson, 2013):

Kõige esimene kala, kelle Vanataat valmis tegi, oli haug. Haug oli uhkust täis, luusis kohe läbi kõik maailma mered, tuli Vanataadi juurde tagasi, sõnas sipsukalt: „Oled minu jaoks ikka tõesti hirmus vähe elamisruumi rajanud, imesta ainult ja vanguta pead! Mahun vaevalt ära oma tulevase suguseltsiga. Kui sul peaks mõttesse tulema peale minu veel midagi kalu luua, siis pead sa kindlasti ka vett juurde looma.“ Vanataat ootas, kuni ennast täis asjamees oma pajatamised ära pajatas, ja vastas: „Sinu jaoks, sõber haugike, on neis vetes, kus sa hulkumas käisid, hoopis napilt kohta ette nähtud. Sügavad paigad nii jõgedes kui järvedes, nii meredes kui ookeanides kuuluvad kõik teistele, mitte sinule. Sina oma suursuguseks kuulutatud sooga pead täitma ainult madalaid ja mudaseid sonniseid. Sinna heidad sa oma marja, seal kasvavad üles su maimukesed, seal ajab inimene kord sind ennastki taga...“ „Nonoh, nonoh – vaatame aga!“ hüüdis haug, lõi sabaga sulpsu ja ujus minema. Aga ega tal olnudki midagi suuremat vaadata. Nii see seatud ja nõnda see ka jäi. Ja just sellepärast, et neile mujal kohta ei lubatud, tungivadki haugid igal kevadel mööda madalaid mudaojasid üles ning elutsevad vahel isegi heinamaakraavides. Kui uhke haug oleks sel korral oma tahtmist saanud ja kõik mered enda alla võtnud, poleks teistel kaladel ammu enam ruumi: haugid on ju aplad ja hävitavad kõik oma naabrid! (lk 110).

LUGEMISJÄRGSEID TEGEVUSI JA ÕPPEMÄNGE:

„Arutlemiseks“

- ✓ Miks Vanataat haugi peale kurjaks sai?
- ✓ Mida tähendab „haug hävitab oma naabrid“?
- ✓ Mis oleks juhtunud, kui haug oleks oma tahtmise saanud?

- ✓ Miks haugid kevaditi madalatesse vetesse tungivad?
- ✓ Milline osa sulle selles jutus kõige rohkem meeldis? Miks?
- ✓ Mis selles jutus oleks võinud olla teisiti?
- ✓ Milliseid kalu sa lisaks haugile veel tead?
- ✓ Mida tähendab „Seal ajab inimene kord Sind ennastki taga“?

„Kes on enne maimukest?“

Valdkond: Mina ja keskkond; Keel ja kõne; Liikumine.

Eesmärk: Laps loeb kahesilbilisi sõnu.

Laps teab tuntumaid kalaliike.

Vahendid: kivid (sümboliseerivad kalamarja), marker, ilmastikukindlad pildid erinevatest kaladest (hea oleks kala juurde ka joonistähed liiginimetused kirjutada).

Tegevus: Tegevus on mõeldud õuetegevusena. Igale kivile on kirjutatud kala liiginimed.

Pallid valatakse maha. Lapsed peavad kivid sorteerima, lugedes kivile kirjutatud liiginime ning viies kivi õige kala juurde.

„Ablas haug“

Valdkond: Keel ja kõne; Mina ja keskkond

Eesmärk: Laps nimetab tuntumaid kalaliike.

Laps määrab hääliku asukoha häälikuühendita sõnas.

Vahendid: Kaela riputatavad või riietele kinnitatavad tähekaardid, millel olevad tähed on tuntumate kalaliikide nimetuste esitähed nt K-koha; A-ahven; S-särg; H-haug;

Tegevus: Laste seast valitakse juhtmängija ehk haug. Ülejäänud lapsed, kellel nähtaval tähekaardid, liiguvad (ujuvad) ringi. Haug püüab kalu. Saades kala kätte, küsib ta „Mis kala sa oled?“ (vajadusel abistab õpetaja last) ja seejärel peab kättesaadud laps mõtlema sama tähedega kala liiginime, mis tema tähekaardil. Lõpuks otsustab haug, kas kala kuulub tema toidumenüüsse või mitte. „Ärasõõdud“ kala saab ka ise haugiks. Mäng kestab seni, kuni kõik kalad on otsas.

„Löö sabaga sulpsu!“

Valdkond: Mina ja keskkond

Eesmärk: Laps teab kalale iseloomulikke tunnuseid.

Vahendid: Suur pilt kalast (saba kinni katta), pilt kala sabast, seinanäts, sall.

Tegevus: Suur kala pilt kinnitatakse seinale. Lapsel seotakse salliga silmad kinni (kui ei soovi, võib ka lihtsalt kinni hoida) ja antakse kätte kala saba. Laps peab kinnisilmi kala saba õigesse

kohta panema. Kui saba pandud, arutletakse koos, millisesse kohta saba pandi (uim, lõpused, kere, soomused jm) ning kus oleks sabal õige koht.

„Haugi varjevärvus“

Valdkond: Mina ja keskkond; Kunst.

Eesmärk: Laps teab, et kala keha katavad soomused.

Laps teab, miks haug kevaditi heinastel veekogudel käib.

Vahendid: Valge paber (A3), guaššvärvid, pintsliid, värvilised paberid, käärid, mullikile.

Tegevus: Laps maalib haugi elupaiga (vesi ja taimed) ning kleebib sinna haugi. Kui pilt on valmis, lõikab laps endale sobivas suuruses kettad (soomused) ning kleebib need korrapäraselt haugi kehale. NB! Ajapuudusel võib soomused teha ka näpuvärvide ja pöidlaga. Lõpuks katta osa mullikilest värviga ning vajutada heina sisse selle muster (mari). Kindlasti on soovitatav tegevuse käigus ka faktiteadmisi jagada.

„Vanataat tegi haugi“

Valdkond: Matemaatika; mina ja keskkond.

Eesmärk: Laps mõõdab pikkust, raskust ja vedelikku kokkulepitud mõõtevahendiga (legoklots, õun, veetops 200 ml).

Vahendid: Haug, kauss haugi jaoks, plasttops, kaal, nõör, käärid, legoklotsid, õunad, luubid.

Tegevus: Laps lõikab haugi pikkuse nõõrijupi ja mõõdab selle legoklotside abil: *Mitme legoklotsi pikkune on haug?* Seejärel kaalub laps kala ning jätab saadud tulemuse meelde.

Peale seda üritab laps saavutada sama kaalu õunte abil. *Mitme õuna raskune on kala?* Lõpuks paneb laps kala kaussi ning mõõdab: *Mitu topsi vett läheb vaja, et kala oleks vee all?* Peale mõõtmisi võrreldakse tulemusi ning luupide abil uuritakse kala lähemalt.

„Kala!“ (Metsar, 2009).

Valdkond: Mina ja keskkond.

Eesmärk: Laps teab kaladele iseloomulikke tunnuseid.

Mängujuht nimetab üksikhaaval erinevaid loomi või nende kehaosi vm. Kui nimetatu on seotud kaladega (nt haug, uim, soomus, lõpus, vesi, akvaarium, õng), peavad lapsed hüppama, tõstma käed ja hüüdma „kala“, kui ei ole kaladega seotud (karvad, tiivad, koer, puu), peavad lapsed olema vaikselt ja liikumatult. Mängu tingimused on sellised, et kõik lapsed peavad tähele panema, eksija on kohe märgata. Eksija langeb mängust välja.

„Minu kalajutt“

Valdkond: Keel ja kõne; kunst.

Eesmärk: Laps jutustab pildi või kuulnud jutu põhjal seotud lausungitega.

Vahendid: Paber, joonistusvahendid (viltpliitsid, kriidid vms)

Tegevus: Laps joonistab paberile enda valitud vahenditega pildi kalast ning jutustab sinna juurde loo, kasutades juba olemasolevaid teadmisi kaladest.

Õpetlik lauamäng „Kalad Eesti rannikuvetes ja meres“ (Kalamees-Pani & Runnel, 2011).

Valdkond: Mina ja keskkond; keel ja kõne.

Eesmärk: Laps teab tuntumaid kalaliike.

Tegevus: Kaarte saab kasutada mitmel moel vastavalt lapse vanusele. Põnevad mängujuhised on kirjas kaardipakil.

Kasutatud kirjandus

Jakobson, A. (2013). Haugi loomine. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 110). Tallinn: TEA Kirjastus.

Kalamees-Pani, K. & Runnel, V. (2011). *Kalad Eesti rannikuvetes ja meres. Õpetlik lauamäng*. Tallinn:

Metsar, A. (2009). *Eesti mageveekalad*. Külastatud aadressil <http://www.kalala.emu.ee>.

Tomingas, T. (2009). *Eesti looduse pildimapp II. Linnud. Koduloomad. Kalad*. Tallinn: Kirjastus Koolibri.

Lisa 1.1. Lisamaterjale kalade teema käsitlemiseks

Haug (Sarapuu & Adojaan, 2005 järgi).

Haug on meie vete kõige levinum röövkala. Haug on suur kala ja ta võib olla kuni üks meeter pikk. Haugil on pikk pea, mis meenutab veidi pardinokka. Värvuselt on ta rohekashall ja seda sellepärast, et teised kalad teda veetaimede keskel ei märkaks. Veetaimestikus veedab ta enamuse ajast, sest varitseb seal oma saaki. Saagiks on tal ahvenad, kiisad, viidikad ja latikad. Väga suured haugid võivad jahtida isegi pardipoegi! Selleks, et oma saaklooma paremini taimede vahelt näha, on haugil väga hea ja terav nägemine.

Haug heidab oma marja üleujutatud heinamaale, sest seal on väga tihe taimestik ja vesi soojem kui mujal. Soe vesi ja taimede vahel elavad putukad on maimukeste kasvamiseks väga vajalikud.

VEEL JUTTE, MUISTENDEID, LUULETUSI TEEMAKÄSITLUSEKS:

„**Säga ja kiisk**“ (Eesti muistend, 2013), lk 112.

„**Lestalugu**“ (Kesamaa, 2013), lk 111.

LISATEGEVUSI JA -MÄNGE KALATEEMADE KÄSITLEMISEKS:

„**Aiatuuliku askeldused II**“ (Nilk, 2006).

✓ „Kala“, lk 66.

„**Täna tuleb tore päev. Arendavaid tegevusi ja mängu lastega**“ (Lillo & Mikk, 2010).

✓ „Eesti kalad“, lk 12.

✓ „Püüa mõistatus“, lk 14.

✓ „Kalapüük“, lk 15.

✓ „Minu kala“ lk 21.

„**Kes siis kala ei söö? Lugemist, arvutamist, nuputamist.**“ (Kalanduse teabekeskus, 2014).

✓ „Kes on sprotikala?“, lk 9.

✓ „Kes on kala laps?“, lk 12.

„**Põrandamäng. Soome lahe elustik.**“ (Hermann, 2014).

✓ „Suurim saak ehk kalapüük punktide peale.“

✓ „Pildid ritta ehk tunnuste järgi reastamine.“

✓ „Kuumad kujud.“

Veebipõhised õppemängud

- ✓ „**Kala mäng**“ Kättesaadav aadressil <http://www.lastekas.ee/?go=mang>.
- ✓ „**Kalamäng**“ **nutiseadmele**. (2013). Külastatud aadressil <https://play.google.com/store/apps/details?id=ee.kalateave.kalamang>.
- ✓ „**Fishdom 2**“ Kättesaadav aadressil <http://www.gametop.com/download-free-games/fishdom-2/download.html>

LISALUGEMISEKS:

- ✓ Kanbay, F. (2013). *Järved ja tiigid. Jõed ja ojad*. Tallinn: TEA Kirjastus.
- ✓ Metsar, A. (2009). *Eesti mageveekalad*. Külastatud aadressil <http://www.kalala.emu.ee>.
- ✓ Kalamees, K. (2011). *Kalade õppeprogramm*. Külastatud aadressil http://natmuseum.ut.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=1131294/kalade+e_sitlus.pdf.
- ✓ Tomingas, T. (2009). *Eesti looduse pildimapp II. Linnud. Koduloomad. Kalad*. Tallinn: Koolibri.

Abiks määramisel

- ✓ Pihu, E. & Turovski, A. (2001). *Eesti mageveekalad*. Tallinn: Printall.
- ✓ Verliin, A., Peterson, M., Sirp, S., Armulik, T., Kärgenberg, E., & Põlme, S. (2014). *Rakendus "Eesti kalad"*. Külastatud aadressil <http://eestikalad.kalateave.ee/info.php>.

Kasutatud kirjandus

- Eesti muistend. (2013). Säga ja kiisk. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 112). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Hermann, E. (2014). *Põrandamäng. Soome lahe elustik*. Tallinn: Keskkonnainvesteeringute Keskus.
- Kesamaa, M. (2013). Lestalugu. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 111). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Kes siis kala ei söö? Lugemist, arutamist, nuputamist*. (2014). Tallinn: Tallinna raamatutrukikoda.
- Lillo, M. & Mikk, Õ. (2010). *Täna tuleb tore päev. Arendavaid tegevusi ja mängu lastega*. Tartu: Atlex.
- Nilk, A. (2006). Kala. S. Aher (Toim), *Aiatuuliku askeldused II*, (lk 66). Tallinn: Erkotruk.

Saimre, T. (2009). *Mõistatused. Vanasõnad. Kõnekäänud*. Tallinn: Ilo.

Sarapuu, T. & Adojaan, K. (2005). *Eesti selgroogsed. Haug*. Tartu: Loodusteaduste didaktika
lektoraat. Külastatud aadressil <http://bio.edu.ee/loomad/Kalad/kaindex.htm>.

Sirp, J., Tammiste, H., Torstenberg, M., Aoveer, S., Savinskaja, J., & Tankler, M. (2013).
Õpime rõõmuga loodust tundma. Tartu: Atlex.

Lisa 2. Teema: Kahepaiksed

Teemakäsitluse üldesmärgid:

- ✓ Laps teab, kes on kahepaikne.
- ✓ Laps oskab kirjeldada kahepaiksele iseloomulikke tunnuseid (välimus, areng).
- ✓ Laps teab tuntumate kahepaiksete elupaiku.

SOOVITUSLIKUD ALLIKAD EELNEVALT TEEMAGA TUTVUMISEKS:

- ✓ Arnold, E., N. (2004). *Euroopa kahepaiksed ja roomajad*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.
- ✓ Kiili, J. (1996). *Kahepaiksed ja roomajad*. Tallinn: TPÜ Kirjastus.
- ✓ Miljand, E. (Koost.). (2013). *Kes konna keskkonnas kaitseb? Esku-Kamari Kooli õppekogumik*. Paide: Kuma Print.
- ✓ Ovenden, D. (2008). *Euroopa magevee-elustik*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.
- ✓ Sarapuu, T. & Adojaan, K. (2005). *Eesti selgroogsed. Kahepaiksed*. Tartu: tartu Ülikool, Loodusteaduste didaktika lektoraat. Külastatud aadressil <http://bio.edu.ee/loomad/2paiksed/>.

LUGEMISEELSEID TEGEVUSI:

Olemasolevate teadmiste aktiveerimiseks:

„Poster teemaga tutvumiseks“

Valdkond: Mina ja keskkond.

Eesmärgid: Laps oskab väljendada oma valdkonnaalaseid teadmisi.

Vahendid: Suur paber (A3 või A2), markerid, pildid konnadest.

Tegevus: Suur paber jagada kaheks tulpaks ning kinnitada seinale. Esimesse tulpa panna pealkiri „Juba tean.“ ning teise „Sain teada“ (pealkirjad on soovitatav kirjutada joonistähedega). Esimene tulp täita õpetajal enne jutu lugemist koos lastega arutledes ning vastavaid pilte lisades. Teine tulp täita teema lõppedes.

„Mõista, mõista...“

Valdkond: Keel ja kõne

Eesmärk: Laps selgitab kuulnud kujundlike väljendite tähendust oma sõnadega.

Vahendid: Mõistatused konnadest.

Tegevus: Õpetaja esitab lastele konnadega seotud mõistatusi ning laseb lastel arvata, kellest järgnevas loos juttu tuleb.

KAHEPAIKSETEGA SEOTUD MÕISTATUSED, VANASÕNAD:

„Mõistatused. Vanasõnad. Kõnekäänud.“, lk 36 (Saimre, 2009).

- ✓ Kargan kuival, ujun vees, olen mõlemal pool mees? (Konn.)
- ✓ Lombilambukene, tiigitallekene kükitas külatänaval? (Konn.)

„Mina mõtlen...“

Valdkond: Keel ja kõne.

Eesmärk: Laps suudab oma mõtteid suulises kõnes edasi anda.

Vahendid: Pehme pall, pilt jutule „Sügav konnaema“ (vt Eesti muinasjuttude kuldraamat lk 98).

Tegevus: Lapsed istuvad ringis ja vaatavad jutu illustratsioone. Lapsed püüavad ennustada, mis järgnevas loos juhtuma hakkab. Jutupall käib käest kätte ning lapsed vastavad

kordamööda järgmistele küsimustele:

- *Mina mõtlen, et see lugu räägib...*
- *Mina mõtlen, et see lugu võiks olla nagu...*
- *Need pildid meenutavad mulle...*
- *Need tegelased on kurvad/rõõmsad, sest..*

Taustainfo avamiseks:

„Kellest juttu tuleb?“

Valdkond: Mina ja keskkond.

Eesmärk: Laps teab, milline on rohukonn.

Vahendid: Pildid konnadest (Tomingas, 2009), jutt „Rohukonn“ (vt lisa 2.1).

Tegevus: Õpetaja näitab lastele pilte konnadest. *Mille poolest need konnad üksteisest erinevad? Kes nendest konnade seast võiks olla jutu „Sügav konnaema“ tegelane? Milline nendest konnadest võiks olla rohukonn? Leides ühiselt rohukonna pildi jutustab õpetaja pildi juurde ka fakte rohukonna kohta.*

Mõisteid lahtiseletamiseks:

- ✓ vetikatekki peale tõmbama;
- ✓ kudumine;
- ✓ konnapoegi välja hauduma;
- ✓ teki all pöönama;
- ✓ jalga laskma;
- ✓ tiigipeegel.

Jutukäsitletluse üldeesmärgid:

- ✓ Laps saab aru kuuldu sisust ning suudab sellele sobivalt reageerida.
- ✓ Laps annab edasi kuuldu teksti (nt muinasjutu) sündmuste järgnevust, põhjusi ning tegelaste käitumist täiskasvanu suunavate küsimuste/korralduste abil.
- ✓ Laps valdab oma mõtete edasiandmisel piisavalt sõnavara.

Sügav konnaema (Käo, 2013)

Sügav konnatiik vana sauna taga magas sügavat und. Soojast ilmast hoolimata oli ta endale paksu rohelise vetikateki peale tõmmanud. Teki all oli hea unenägusid vaadata. Kui tiik vahel ärkvel oli, mõtles ta oma laste peale. Et kus nad kõik nüüd on ja kuidas neil läheb. Ta pidas oma lasteks kõiki ümbruskonna konni. Nii see ju oligi, sest konnamammad ja konnapapad käisid tiigis vaid kudemas. Siis kalpsasid nad muretult vilistades oma teed ning jätsid kõik ülejäänud sügava konnatiigi hooleks. Tiigil tuli konnapojad välja haududa ja korralikeks konnadeks kasvatada. Mitte sügav konnatiik, vaid sügav konnaema tuleks tema kohta ütleda. Nüüd võiski sügav konnatiik, õieti küll sügav konnaema, rahumeeli vetikateki all põõnata. Ta oli ju kevade jooksul üles kasvatanud ei rohkem ega vähem kui täpselt kuus tuhat kakssada nelikümmend kuus last. Sihuke lastekari väsitaks igäühe põhjalikult ära. Kas võib ühelt emalt rohkem nõuda! Oh, kallid olid need lapsed talle kõik, mis seda rääkida! Alguses sellised ümarad, mustad ja naljakad, imekenad sabad taga. Omad vembud igäühel, kõigil kuuel tuhandel kahesaja neljakümne kuuel. Ja milline isu – muudkui anna aga süüa! Kui lapsukestele hakkasid juba kasvama imearmsad jalakesed, muutus sügav konnaema pisut kurvaks. Ta teadis, et õige varsti lähevad lapsed laia maailma ja tema jääb jälle üksi. See on kord juba emade saatus. Ja tõesti! Niipea, kui neli jalga all ja sabad kadunud, lasid kõik lapsed jalga. Neil hakkas korraga nii kiire, et unustasid emmele koguni head aega ütelda. Ise veel pisikesed, aga oi kui tublid! Sügav konnaema nägi muudkui unes oma lugematuid lapsi. Neid oli nii palju, et ei mahtunud hästi unenägudesse äragi. Unenäod olid täis trügimist, nügimist, silkamist, karglemist, ronimist ja hüppamist. Ja muidugi krooksumist, mis oli sügava konnaema meelest kõige ilusam muusika. Kui jõudsid pimedad augustiööd, oli sügava konnaema uni korraga läinud. Ta lükkas vetikateki pealt ja vaatas tähti. Tähed vaatasid vastu ja mõned leidsid ennast tiigipeeglis. Kõik pikad sügisööd imetles sügav konnaema taevatähti, mis särasid nagu tema laste silmad. Lõpuks tulid jää ja talveuni. Aga see on juba hoopis teine jutt (lk 98).

LUGEMISJÄRGSEID TEGEVUSI JA ÕPPEMÄNGE:

„Arutlemiseks“

- ✓ Kas konnapoegadel on saba? Miks sa nii arvad?
- ✓ Miks konnamammad ja -papad oma pojad tiiki jätavad?
- ✓ Miks konnaema kurvaks muutus? On see päriselus võimalik?
- ✓ Mis tuleb peale jääd ja talveund?

„Pildivaatlus“

Valdkond: Mina ja keskkond; keel ja kõne.

Eesmärk: Laps oskab kirjeldada konnale iseloomulikke tunnuseid (välimus, areng).

Vahendid: pildid konnadest ja teistest loomadest.

Tegevus: Lapsed istuvad ringis. Õpetaja asetab nähtavale pildid.

- ✓ *Millised pildid sobivad kuulnud muinasjutu juurde kõige paremini? Miks?*
- ✓ *Kui sa saaksid muinasjutule uue pealkirja panna siis, milline see oleks?*

Peale piltide valimist kirjeldab õpetaja konna, tema elupaiku ning välimust jutu „Sügav konnaema“ põhjal. Nt. „...konnammad ja konnapapad käisid tiigis vaid kudemas. Siis kalpsasid nad muretult vilistades oma teed ning jätsid kõik ülejäänud sügava konnatiigi hooleks“ juurde näidata pilti konnakudust ja rääkida konna arengust.

„Nimetud konnalapsed“

Valdkond: Keel ja kõne.

Eesmärk: Laps liidab ja tuletab analoogia alusel sõnu.

Vahendid: Sõnakaardid, suur paber seinale kinnitamiseks (A3 või A2).

Tegevus: Lapsed moodustavad sõnakaartide abil „konnalastele“ naljakaid ees- ja perekonna nimesid. Saadud nimed kirjutatakse paberile. Nt Mere Memm, Lume Rull, Seene Mees jm.

„Üks väike konnake“

Valdkond: Keel ja kõne.

Eesmärk: Laps hääldab õigesti võõrhäälikut „š“.

Vahendid: oakatikesed (võivad ka pallid olla), pappkarp, mille keskele on lõigatud auk.

Tegevus: Lapsed istuvad ringis, keskele on asetatud auguga karp. Iga laps saab oma oakoti.

Lapsed viskavad kordamööda oakatikest karbi sisse. Samal ajal loetakse salmi *Üks väike konnake, hüppata tahtis palgile. Hüppas nii ja hüppas naa, kuni vette plartastas! Šauh-šauh-šauh!*

„Konnaema aastaring“

Valdkond: Mina ja keskkond; kunst.

Eesmärk: Laps teab mõisteid kudu, kuller, konna.

Vahendid: Paber (A3), guaššvärvid, värvilised paberid, liim, käärid.

Tegevus: Lapsed maalivad paberile veekogu ning selle ääres kasvava taimestiku. Seni, kuni värv kuivab, lõikavad lapsed värvilisest paberist konnakudu, kullerid, konna. Seejärel kleebivad lapsed väljalõigatud kudu, kullerid ja konna sobivatesse kohtadesse paberile. Kudu,

kulleste ja konna vahele võib kleepida ka nooled. Tegevust võib läbi viia ka veekogu ääres looduse värve (muld, kuuseokkad jm) kasutades.

Draamamäng „Sügav konnaema“ (Pill, 2014).

Valdkond: Keel ja kõne; mina ja keskkond.

Eesmärk: Laps oskab ennast teise olukorda asetada.

Vahendid: Sinine kangas, konnad igale lapsele.

Tegevus: Jutt „Sügav konnaema“ jutustatakse uuesti läbi. Lapsed proovivad konnade ja kanga abil kuulnud jutu uuesti esitada, kuid teevad seda konnapoegade vaatenurgast.

„Naljajutt“ (Minlibajeva, 2014).

Valdkond: Keel ja kõne

Eesmärk: Laps parandab ja täpsustab jutustaja teksti.

Vahendid: punktide märkimiseks paber ja pliiats.

Tegevus: Lapsed istuvad ringis. Õpetaja jutustab jutu „Sügav konnaema“ muudetud kujul. Nt. „Sügav konnatiik magas kuuse otsas sügavat und. Soojust ilmast hoolimata oli ta endale korstna peale tõmmanud...“ Laps, kes esimesena viga märkab ja vea parandab, saab punkti.

„Mitmest kärbest saab kõht täis?“

Valdkond: Matemaatika; kunst.

Eesmärk: Laps tunneb arvurida 12-ni.

Vahendid: roheline paber, liim, käärid, plastsilmad, punased paberi ribad, kaks täringut, must viltpliiats.

Tegevus: Laps joonistab paberile konna piirjooned ning lõikab konna mööda piirjoont välja. Laps kleebib konnale silmad ning punase pabeririba keeleks. Kui konn on valmis, veeretab laps kahte täringut ning loendab saadud silmad kokku, nii saab ta teada, mitu kärbest ka konna keelele joonistab. Kui kõikidel on konnad valmis kõrvutatakse konnad ning võrreldase: *Kelle konn sõi kõige rohkem kärbseid? Kelle konn sõi kõige vähem kärbseid? Pille konn sõi neli kärbest, mitu kärbest rohkem sõi Peetri konn?*

Kasutatud kirjandus

Käo, H. (2009). Sügav konnaema. R. Krusten (Koost), *Eesti muinasjuttude kuldraamat*, (lk 98). Tallinn: TEA Kirjastus.

Minlibajeva, H. (2014). Varane keelekümblus lasteaias. H. Tammiste (Koost), *Tarkus tuleb tasapisi*, (lk 77-100). Tartu: Atlex.

Pill, T. (2014). Draamaõpetus lasteaias. H. Tammiste (Koost), *Tarkus tuleb tasapisi*. Tartu: Atlex.

Tomingas, T. (2009). *Eesti looduse pildimapp I. Imetajad. Kahepaiksed ja roomajad. Putukad ja ämblikulaadsed. Muud selgrootud*. Tallinn: Kirjastus Koolibri.

Lisa 2.1. Lisamaterjale kahepaiksete teema kohta

Rohukonn (Sarapuu & Adojaan, 2005 järgi)

Värvuselt on rohukonn pigem pruun kui roheline. Rohukonna pikkus võib ulatuda kuni 10 sentimeetrini. Rohukonnale meeldib elutseda niisketel aladel: niitudel; metsades; põõsastikes, kus ta veedab terve suve. Rohukonnale maitsevad mardikad, sääsed, kärbsed, tirtsud. Talve läheduses lähevad nad hulgakesi koos veekogu põhja muda sisse. Kevade alguses hakkab kostuma konnakontsert, seejärel koevad emaskonnad madalasse vette kuni 4000 muna, mis omavahel tihedalt kokku kleepuvad. Kokkukleepunud mune nimetatakse klompideks. Kulleled kooruvad juba viie kuni kümne päeva pärast. Esialgu pole neil jalgu, edasi liiguvad nad saba abil ujudes. Kui kulleled suuremaks kasvavad, hakkab saba väiksemaks jääma ja nähtavale ilmuvad jalad. Lõpuks kaob saba täielikult ja kullesest saab täiskasvanud konn.

LISALUGEMISEKS:

- ✓ Reichenstetter, F. (2012). *Väike konn ja tema sõbrad : alates sipelgast ja lõpetades liblikaga : põnev lugu ühest looduse suuremast ümberkehastujast*. Tallinn: Koolibri.
- ✓ Kanbay, F. (2013). *Järved ja tiigid. Jõed ja ojad*. Tallinn: TEA Kirjastus.
- ✓ *Kahepaiksed*. (s.a.). Külastatud aadressil <http://www.keskkonnaamet.ee/public/Keskkonnaharidus/oppematerjalid/kahepaiksed.pdf>.

Abiks määramisel

- ✓ Adrados, L., C., Rannap, R., & Briggs, L. (2010). *Eesti kahepaiksete välimääraja*. (2. Trükk). Tallinn: Uniprint.
- ✓ *Eesti kahepaiksete välimääraja nutitelefonidele*. (2011). Külastatud aadressil <https://market.android.com>.

VEEL JUTTE JA LUULETUSI KAHEPAIKSETEST:

„**Konnadel ei ole kodu**“ (Jürisson, 2013), lk 115.

„**Konn**“ (Eisen, 2013), lk 120.

„**Kaval konn ja edev kurg**“ (Jakobson, 2013), lk 117.

LISATEGEVUSI JA -MÄNGE KAHEPAIKSETE TEEMA KÄSITLEMISEKS:

„**Õpime rõõmuga loodust tundma**.“ (Sirp et al., 2013).

- ✓ „Konnad tiiki“, lk 38.

„**Didaktilisi harjutusi ja õppemänge**“ (Madisson, 2012).

✓ „Vette ja kaldale“

„Kes konna keskkonnas kaitseb?“ (Miljand, 2013).

✓ Tööleht „Konn Konrad“, lk 20.

„Minu esimesed avastused looduses“ (Rajasaar, 2006).

✓ Konn.

„Aiatsuuliku askeldused“ (Aher & Tuusti, 2005).

✓ „Kahepaiksed“, lk 21 (Nesterova, 2005).

Kuulamiseks: www.loodusheli.ee/ET/loomariigid/kahepaiksed

Veebipõhised õppemängud

✓ „Konnamäng loogika arendamiseks“

<http://www.kidsmathgamesonline.com/problemsolving/frogjump.html>.

✓ „Krooksu mäng“ <http://www.lastekas.ee/?go=mang>.

Kasutatud kirjandus

Aher, S. & Tuusti, A. (2005). *Aiatsuuliku askeldused*. Tallinn: Erkotrükk.

Eisen, J., M. (2013). Konn. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 120). Tallinn: TEA Kirjastus

Jakobson, A. (2013). Kaval konn ja edev kurg. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 117-119). Tallinn: TEA Kirjastus.

Jürisson, H. (2013). Konnadel ei ole kodu. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 115). Tallinn: TEA Kirjastus.

Madisson, J. (2012). *Didaktilisi harjutusi ja õppemänge 6-aastastele lastele*. Külastatud aadressil <https://jmadisson.wordpress.com/2012/09/04/didaktilisi-harjutusi-ja-oppemange-6-aastastele/>.

Miljand, E. (Koost). (2013). *Kes konna keskkonnas kaitseb? Esku-Kamari Kooli õppekogumik*. Paide: Kuma Print.

Nesterova, T. (2005). Kalad ja kahepaiksed. S. Aher & A. Tuusti (Koost), *Aiatsuuliku askeldused*, (lk 21). Tallinn: Erkotrükk.

Rajasaar, I. (Toim), (2006). *Minu esimesed avastused looduses. Konn*. Tallinn: TEA Kirjastus.

Saimre, T. (2009). *Mõistatused. Vanasõnad. Kõnekäänud*. Tallinn: Ilo.

Sarapuu, T. & Adojaan, K. (2005). *Rohukonn*. Eesti selgroogsed. Tartu: Tartu Ülikool,
Loodusteaduste didaktika lektoraat. Külastatud aadressil
<http://bio.edu.ee/loomad/2paiksed/RANTEM2.htm>.

Sirp, J., Tammiste, H., Torstenberg, M., Aoveer, S., Savinskaja, J., & Tankler, M. (2013).
Õpime rõõmuga loodust tundma. Tartu: Atlex.

Lisa 3. Teema: Roomajad

Teemakäsitluse üldeesmärgid:

- ✓ Laps teab tuntumaid roomajaid (sisalik, rästik, nastik).
- ✓ Laps oskab kirjeldada roomajatele iseloomulikke tunnuseid.
- ✓ Laps oskab kirjeldada roomajate elupaiku.

SOOVITUSLIKUD ALLIKAD EELNEVALT TEEMAGA TUTVUMISEKS:

- ✓ Arnold, E., N. (2004). *Euroopa kahepaiksed ja roomajad*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.
- ✓ De Wetter, B. (2008). *Loomariik*. Tallinn: Sinisukk.
- ✓ Ernits, P. (2012). *101 Eesti looma*. Tallinn: Varrak.
- ✓ Kiili, J. (1996). *Kahepaiksed ja roomajad*. Tallinn: TPÜ Kirjastus.
- ✓ Sarapuu, T. & Adojaan, K. (2005). *Roomajad*. Eesti selgroogsed. Tartu: Tartu Ülikool, Loodusteaduste didaktika lektoraat. Külastatud aadressil <http://bio.edu.ee/loomad/Roomajad/roindex.htm>.

LUGEMISEELSEID TEGEVUSI:

Olemasolevate teadmiste aktiveerimiseks:

„Poster teemaga tutvumiseks“

Valdkond: Mina ja keskkond; keel ja kõne.

Eesmärgid: Laps oskab väljendada oma valdkonnaalaseid teadmisi.

Vahendid: Suur paber (A3 või A2), markerid, pildid roomajatest.

Tegevus: Suur paber jagada kaheks tulpaks ning kinnitada seinale. Esimesse tulpa panna pealkiri „Juba tean.“ ning teise „Sain teada“ (pealkirjad on soovitatav kirjutada joonistähedega). Esimene tulp täita õpetajal enne jutu lugemist koos lastega arutledes ning vastavaid pilte lisades. Teine tulp täita teema lõppedes.

„Mõista, mõista...“

Valdkond: Keel ja kõne

Eesmärk: Laps selgitab kuulnud kujundlike väljendite tähendust oma sõnadega.

Vahendid: Mõistatused roomajatest.

Tegevus: Õpetaja esitab lastele roomajatega seotud mõistatusi ning laseb lastel arvata, kellest järgnevas loos juttu tuleb.

ROOMAJATEGA SEOTUD MÕISTATUSED, VANASÕNAD:

„Eesti mõistatuste, vanasõnade ja kõnekäändude kuldraamat“ (Tomingas & Villo, 2014).

- ✓ Kui sisalikku näed, ei ole uss ka enam kaugel.
- ✓ Kes nõelussi ära materdab, saab üheksa pattu andeks, kes materdamata jätab, seisab üheksa ööpäeva jumala viha all.
- ✓ Liikab ja lookab, saab ligi, siis suskab? (Madu.)
- ✓ Susib ja vusiseb, kui haiget teed, siis hammustab? (Madu.)

Taustainfo avamiseks:

„Kellest juttu tuleb?“

Valdkond: Mina ja keskkond.

Eesmärk: Laps nimetab tuntumaid roomajaid.

Vahendid: Pildid Eestis elavatest roomajatest: rästik, nastik, vaskuss, arusisalik, kivisisalik (Tomingas, 2009), jutt „Arusisalik“ (vt lisa 2.1).

Tegevus: Õpetaja näitab lastele pilte roomajatest. *Mille poolest need roomajad üksteisest erinevad? Kes nendest seast võiks olla jutu „Sisaliku suured sugulased“ tegelased? Miks? Kes neist on arusisalik?* Leides ühiselt arusisaliku pildi jutustab õpetaja pildi juurde ka fakte arusisaliku kohta ning põhjendab, mis tunnuste alusel võib väita, et jutu peategelane on arusisalik.

Mõisteid lahtiseletamiseks:

- ✓ süda klopib;
- ✓ keha sõlmekeeramine;
- ✓ roogude vahel lendama.

Jutukäsitluse üldeesmärgid:

- ✓ Laps saab aru kuulnud jutu sisust ning oskab sellele sobivalt reageerida.
- ✓ Laps valdab oma mõtete väljendamiseks piisaval hulgal sõnavara.
- ✓ Laps annab edasi kuulnud teksti (nt muinasjutu) sündmuste järgnevust, põhjusi ning tegelaste käitumist täiskasvanu suunavate küsimuste/korralduste abil.

Sisaliku suured sugulased (Tigane, 2013).

Metsas kivi all elas sisalik. Ta oli väga uhke loom. Mispärast uhke? Sellepärast, et tal olid Aafrikas suured sugulased. Jooksis hiireke rohus lähemale. Ta süda kloppis nii, et seda oli naha peal selgesti näha. Mispärast see kloppis? Sellepärast, et hiir möödus nüüdsama suurest rästikust. Rästik õnneks ei märganud teda, sest ta oli ametis oma pika keha sõlmekeeramisega. „Armas sisalik,“ palus hiireke. „Luba mind enese juurde kivi alla. Nägin praegu rästikut. Kardan nii kangesti edasi minna.“ „Kõtt!“ ütles sisalik. „Mine ära, ma ei taha sinusugustega läbi käia. Mul on Aafrikas suured sugulased.“ Hirmunult jooksis hiirke minema. Muidugi mitte sinnapoole, kus rästik oma keha sõlmis. Kivile lendas ilus sinine kiil. Ta oli väga kurb. Roogude vahel lennates murdis ta kogemata ühe tiiva otsast tüki ära. „Anna mulle nõu, sisalik,“ palus kiil. „Murdsin kogemata ühe tiiva. Kuidas ma saan selle asemele uue kasvatada? Sina muretsed ju ikka uue saba, kui vana ära kaob.“ „Kõtt!“ ütles sisalik kivi alt. „Mine ära! Ma ei taha sinusugustega tegemist teha. Mul on Aafrikas suured sugulased.“ Kiil lendas vaevaliselt minema. Pooliku tiivaga pole see ju kuigi mõnus. Siis ei tulnud enam kedagi, sisalikul hakkas kivi all igav. „Siin pole mul sobivat seltskonda,“ mõtles ta. „Lähem parem Aafrikasse oma suurte sugulaste juurde.“ Ja läiski. Jooksis ikka edasi ja edasi, kuni jõudis Aafrikasse. Juba paistis siinsamas Niiluse jõgi, jõe ääres aga magas krokodill. Sisalik vaatas teda ja oli väga uhke. „See ongi minu sugulane,“ mõtles ta. „Täiesti minu moodi.“ Sisalik astus lähemale. „Tere hommikust,“ ütles ta. „Kas te ei tunne mind? Olen teie sugulane.“ Krokodill pööras pea laisalt tema poole. „Soo?“ küsis ta. „Kahju, et sa pole pisut suurem. Kui meiesugune tahab kõhu korralikult täis süüa, peab sinusuguseid vähemalt tuhat tükki olema. Aga vaesed ajad, suur tänu sellegi eest.“ Ja ta ampsas oma suurte lõugadega sisaliku poole. Õnneks sai ainult sabast kinni. Sisalik ei läinud seda enam tagasi küsima, vaid põgenes. Kuhu ta põgenes? Koju muidugi. Nüüd elab sisalik jälle oma kivi all ja on väga õnnelik. Sellepärast, et on oma Aafrika suured sugulased unustanud. Ta on nüüd väga lahke. Palub ise hiirt enda juurde kivi alla varju ja annab kiilidele nõu, kuidas murtud tiibade asemele uusi kasvatada. „Tuleb ainult oodata,“ ütleb ta. Kuid kahjuks pole tema õpetuse järgi veel ühelegi kiilile uut tiiba kasvanud (lk 162).

LUGEMISJÄRGSEID TEGEVUSI JA ÕPPEMÄNGE:

„Arutlemiseks“

- ✓ Miks sisalik uhke oli?
- ✓ Mida hiir kartis?
- ✓ Miks sisalik hiirt ja kiili ei aidanud?
- ✓ Mis sa arvad, kas krokodill on tegelikult sisaliku sugulane?
- ✓ Miks kiilile uut tiiba ei kasva?
- ✓ Kuidas sina oleksid abivajajaga käitunud? Miks?

„Kes küll, kes küll...?“

Valdkond: Mina ja keskkond.

Eesmärk: Laps suudab meenutada vähemalt viit looma.

Vahendid: kaks paberit (A3), kuhu on kleebitud kuus tegelast loetud jutust (sisalik, hiir, rästick, kiil, krokodill) ning kuus pilti, mis ei ole jutu tegelastega seotud (nt koer, karu jm).

Tegevus: Õpetaja näitab lastele suurt pilti, loendab kümneni ning seejärel keerab pildi teistpidi. Seejärel peavad lapsed nimetama loomi, kes neile meelde jäid. Õpetaja võib ka küsida, mitu tegelast sellelt pildilt olid kuulnud jutust; kes ei olnud jutust tegelased jm.

„Pildirägastik“

Eesmärk: Laps jutustab tegevuspiltide järgi.

Laps veerib 1–2silbilisi sõnu kokku.

Vahendid: Sedelid lihtsate sõnadega (vt lisa 3.1); pildid (vt lisa 3.1.) NB! Sõna „krokodill“ veerimisel abista lapsi.

Tegevus: Lõika sedelid ja laotada ümberpööratult põrandale. Pildid kinnita seinale. Iga laps valib omale ühe sedeli ning kinnitab selle õige pildi juurde. Ühise arutelu käigus proovitakse jutt kokku saada ning uuesti jutustada.

„Põgene!“

Valdkond: Keel ja kõne; Mina ja keskkond; Liikumine.

Eesmärk: Laps veerib kokku 1-2-silbilisi sõnu.

Vahendid: üllatusmunad; paberiribad, millel segamini aetud tähtedega sõnad.

Tegevus: Iga üllatusmuna sisse on pandud segamini aetud tähtedega sõnad, mis iseloomustavad roomajatele iseloomulikke tunnuseid Nt: saba (basa), madu (udma), pea (eap) ja sellised sõnad, mis viitavad roomajate toidulauale. hiir (riih), konn (nokn), sisalik (sisakil) jm. Laps proovib tähed õigesse järjekorda panna. Kui kõikidel lastel on õiged sõnad, siis need lapsed, kelle sõna oli seotud roomajatega on järgnevalt tagaajajad ja need, kelle sõna ei olnud roomajatega seotud on saakloomad. Saakloomad üritavad roomajate eest põgeneda. Mäng on lõppenud, kui roomajad on saagi kinni püüdnud.

„Siugle!“

Valdkond: Mina ja keskkond; liikumine.

Eesmärk: Laps teab, mis on roomajate liikumisele iseloomulik.

Vahendid: -

Tegevus: Selgitada lapsele, miks roomajad nii huvitavalt (siuglevalt) liiguvad. Seejärel proovivad lapsed roomajate liikumist jäljendada. NB! Tegevuse võib läbi viia ka saalis koostöös liikumisõpetajaga erinevaid vahendeid kasutades.

„Sisalikumosaik“

Valdkond: Mina ja keskkond; kunst.

Eesmärk: Laps teab, et roomajate keha katavad soomused

Vahendid: Valge paber (A3), guaššvärvid, pintsliid, värvilised paberid, käärid.

Tegevus: Laps joonistab endale ühe sisaliku (võib ka mao) ning tema elupaiga. Pildi värvimisel jätta roomaja keha värvimata. Kui pilt on valmis, lõikab laps endale sobivas suuruses kettad (soomused) ning kleebib need korrapäraselt roomaja kehale. NB! Ajapuudusel võib soomused teha ka näpuvärvide ja pöidlaga või käbisoomustest.

„Sisaliku suur sugulane..“

Valdkond: Matemaatika; kunst.

Eesmärk: Laps mõõdab pikkust etteantud vahendiga (paberist ringi ehk „soomuse“ abil).

Vahendid: paberist ringid, sisaliku või mõne muu Eesti roomaja šabloonid (erinevate suurustega), liim.

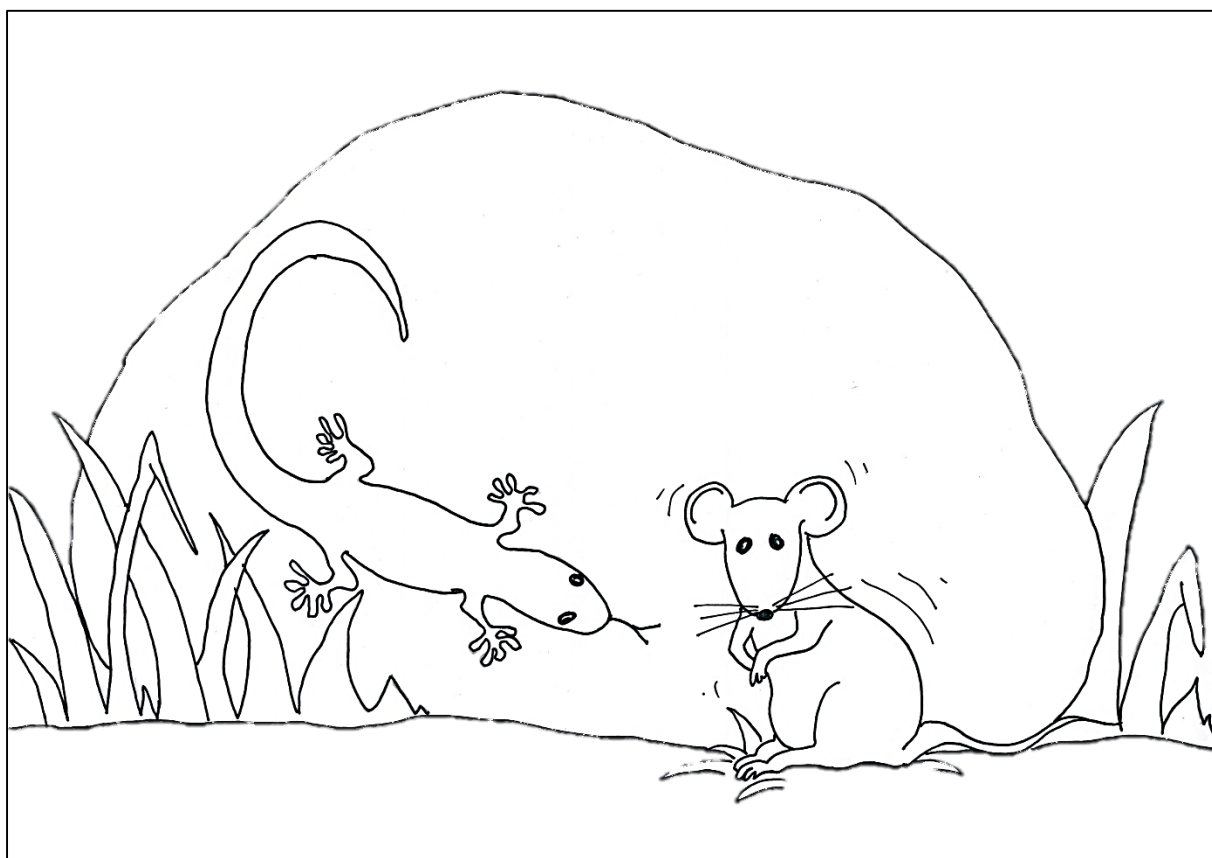
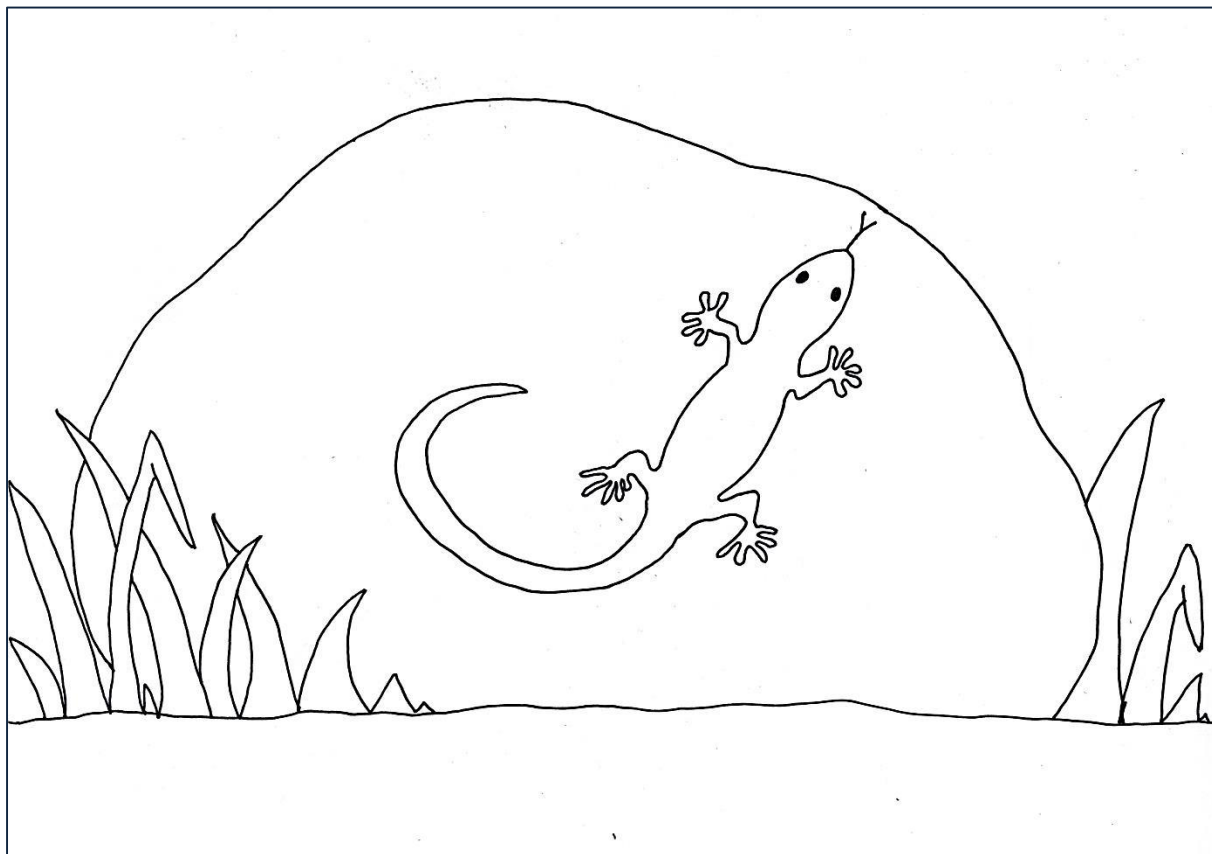
Tegevus: Lapsed peavad ringide (ehk soomuste) abil mõõtma oma roomaja pikkuse. *Kelle roomaja on kõige pikem? Kelle roomaja on kõige lühem? Kui pikk on sinu roomaja?*

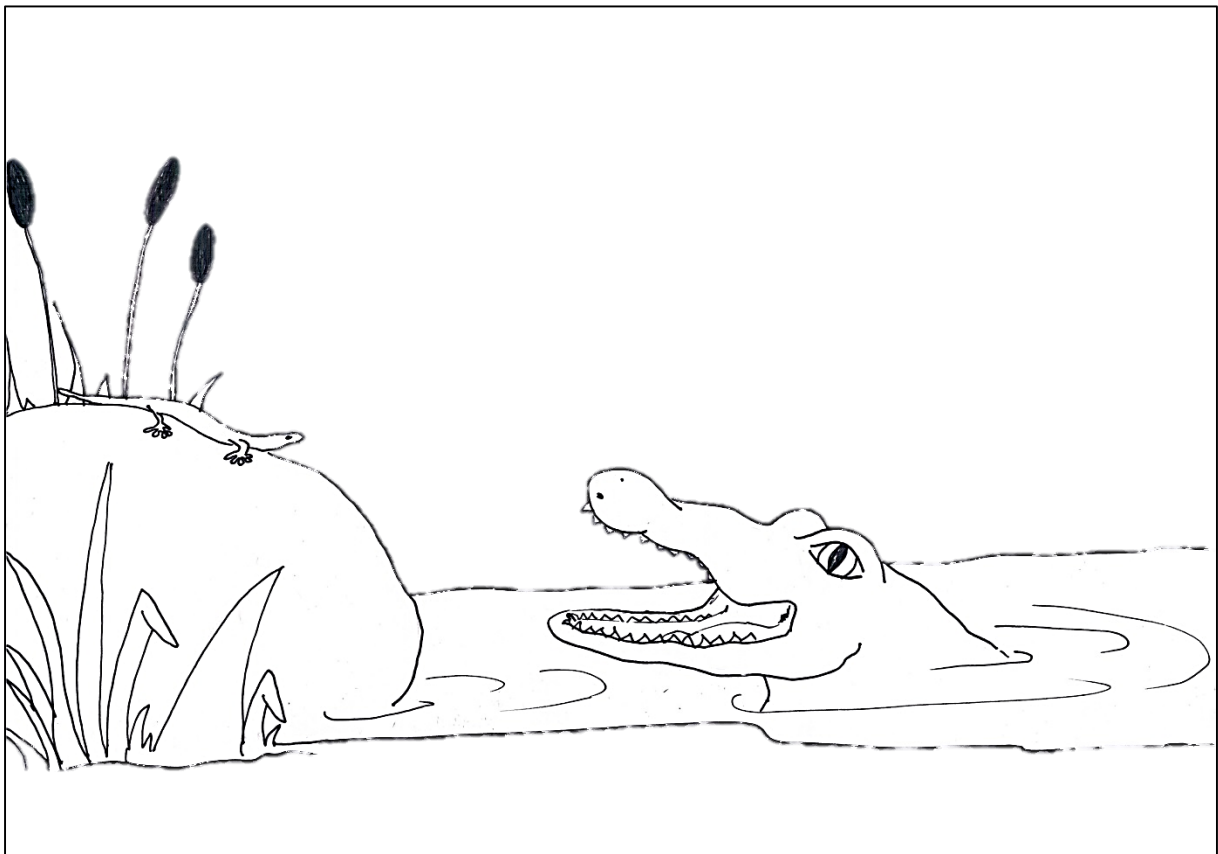
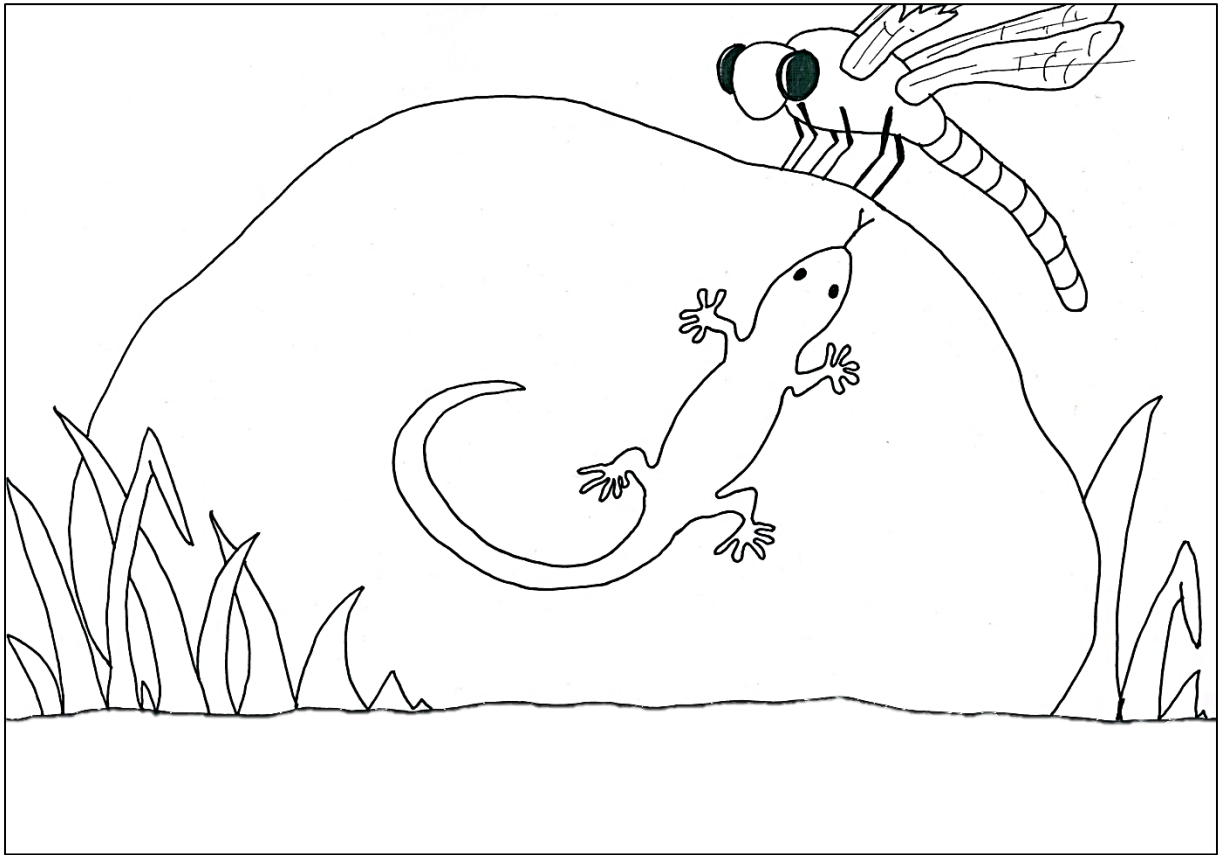
Kasutatud kirjandus

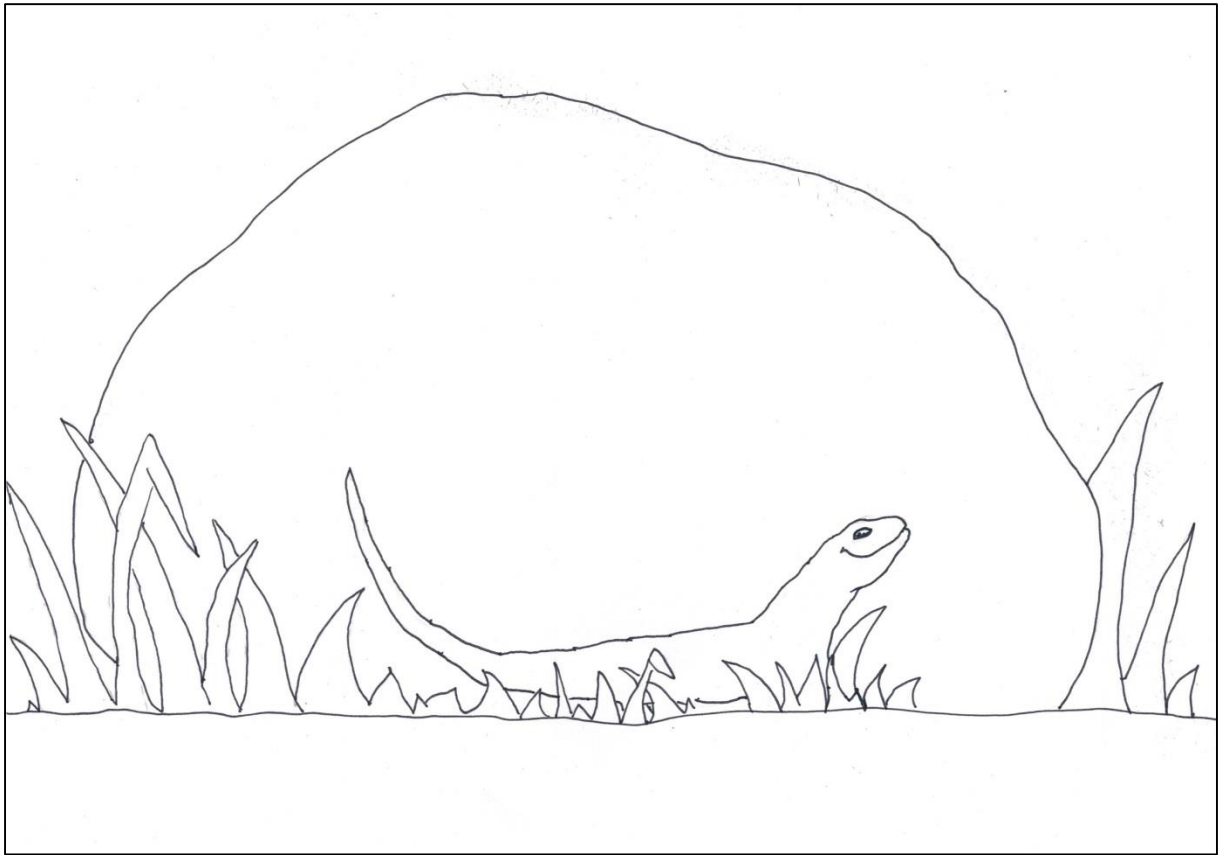
Tigane, L. (2013). Sisaliku suured sugulased. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 162-163). Tallinn: TEA Kirjastus.

Tomingas, T. (2009). *Eesti looduse pildimapp I. Imetajad. Kahepaiksed ja roomajad. Putukad ja ämblikulaadsed. Muud selgrootud*. Tallinn: Kirjastus Koolibri.

Lisa 3.1. Pildikaardid mängule „Pildirägastik“

KIVI	HIIR	KIIL
UHKE	LAHKE	SISALIK
KROKODILL	RÄSTIK	TIIB
SABA		

Lisa 3.2. Lisamaterjale roomajate teema käsitlemiseks

Arusisalik (Sarapuu & Adojaan, 2005 järgi)

Arusisalik on 10-16 cm pikkune tumedat värvi roomaja, kes kasvades heledamaks ja mustrilisemaks muutub. Isase arusisaliku võib ära tunda oranži või erepunase kõhualuse järgi. Arusisaliku koduks on rabad, sood ja madalad heinamaad. Kohata võib teda ka talude lähiumbruses. Ohu korral põgeneb ta lähedal asuvasse vette või siis kivide, lehtede, kändude alla. Talve saabudes lähevad nad talveunne. Talveuni on neil kõige magusam vanades hiireurgudes, kuid piisab sambla alla pugemisest. Kevadel ärkavad nad väga vara – siis kui kogu lumi pole veel sulanudki. Ärgates asuvad nad kohe pulmi pidama. Arusisaliku pojad arenevad munade sees, mis on emaslooma kehas, kuid kooruvad sealt juba munemise ajal. See on väga vajalik selleks, et jahedatel ja niisketel aladel kooruvad pojad ei hukkuks.

VEEL JUTTE, LUULETUSI, MUISTENDEID ROOMAJATEST:

„**Sisalik**“ (Panga, 2013), lk 161.

„**Teistre tüdruk ja ussikuningas**“ (Jakobson, 2013a), lk 151.

„**Vaskuss**“ (Jakobson, 2013b), lk 155.

LISALUGEMISEKS:

- ✓ Ernits, P. (1992). *Kahepaiksete ja roomajate kaitsest Eestis. Eesti loomariigi kaitsest*. Tallinn: Valgus.
- ✓ Kanbay, F. (2013). *Järved ja tiigid. Jõed ja ojad*. Tallinn: TEA Kirjastus.
- ✓ Setford, S. (2004). *Maod ja teised roomajad*. Tallinn: Koolibri.

Lisategevusi ja –mänge roomajate teema käsitlemiseks

„**Looduse sõbra töövihik**“ (Nõmme & Joost, 2012).

- ✓ Ülesanne 1, „Vaata pilti ja jutusta!“, lk 10
- ✓ Ülesanne 2 „Ühenda sõnasilbid!“, lk 10
- ✓ Ülesanne 3 „Vaata pilti. Värvide. Millest toitub siil?“, lk 10

„**Liikumismängud lasteaias**“ (Tamm, 2011).

- ✓ Rästik, lk 70.

„**Pokude aastaring**“ (Kubri & Simmermann, 2013).

- ✓ Rästik ja nastik, lk 77-78.

Kasutatud kirjandus

- Jakobson, A. (2013a). Teistre tüdruk ja ussikuningas. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 151-152). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Jakobson, A. (2013b). Vaskuss. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 155-156). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Kubri, K. & Simmermann, T. (2013). *Pokude aastaring. Õpetajaraamat*. Tartu: Elmatar.
- Nõmme, A. & Joost, K. (2012). *Looduse sõbra töövihik*. Tartu: Eestimaa Looduse Fond.
- Panga, M. (2013). Sisalik. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 161). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Sarapuu, T. & Adojaan, K. (2005). *Arusisalik*. Eesti selgroogsed. Tartu: Tartu Ülikool, Loodusteaduste didaktika lektoraat. Külastatud aadressil <http://bio.edu.ee/loomad/Roomajad/LACVIV2.htm>.
- Tamm, Ü. (2011). *Liikumismängud lasteaias*. Tartu: Atlex.
- Tomingas, S. & Villo, S.-A. (2014). *Eesti mõistatuste, vanasõnade ja kõnekäändude kuldraamat*. Tallinn: TEA Kirjastus.

Lisa 4. Teema: Putukad

Teemakäsitluse üldeesmärgid:

- ✓ Laps oskab nimetada tuntumaid putukaid.
- ✓ Laps oskab kirjeldada tuntumate putukate välimust.
- ✓ Laps teab tuntumate putukate elupaiku.

SOOVITUSLIKUD ALLIKAD EELNEVALT TEEMAGA TUTVUMISEKS:

- ✓ Chinery, M. (2005). *Euroopa putukad*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.
- ✓ Ernits, P. (2012). *101 Eesti looma*. Tallinn: Varrak.
- ✓ Haavik, Õ. (2006). *Linnud ja putukad: abimaterjal lasteaedade ja algkooli õpetajatele*. Tallinn: Argo.
- ✓ Ovenden, D. (2008). *Eesti magevee-elustik*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.
- ✓ Sepp, T. & Tartes, U. (2012). *Putukad õhus, maas ja vees*. Tallinn: Valgus.
- ✓ Skidkin, E. (Toim.). (2013). *Putukad: ehtsad: putukad, ämblikulaadsed, sajajalgseid jm*. Tallinn: Sun Publishing.
- ✓ Waldbauer, G. (2005). *Milleks meile putukad?: putukad eluvõrgustikus*. Tallinn: Ilo.

LUGEMISEELSEID TEGEVUSI:

Olemasolevate teadmiste aktiveerimiseks:

„Mina mõtlen...“

Valdkond: Keel ja kõne.

Eesmärk: Laps suudab oma mõtteid suulises kõnes edasi anda.

Vahendid: Pehme pall, pilt jutule „Vapsiku meetegemine“ (vt Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat lk 130).

Tegevus: Lapsed istuvad ringis ja vaatavad jutu illustratsioone. Lapsed püüavad ennustada, mis järgnevas loos juhtuma hakkab. Jutupall käib käest kätte ning lapsed vastavad

kordamööda järgmistele küsimustele:

- *Mina mõtlen, et see lugu räägib...*
- *Mina mõtlen, et see lugu võiks olla nagu...*
- *Need pildid meenutavad mulle...*
- *Need tegelased on kurvad/rõõmsad, sest..*

„Mõista, mõista...“

Valdkond: Keel ja kõne

Eesmärk: Laps selgitab kuulnud kujundlike väljendite tähendust oma sõnadega.

Vahendid: Mõistatused putukatest.

Tegevus: Õpetaja esitab lastele putukatega seotud mõistatusi ning laseb lastel arvata, kellest järgnevas loos juttu tuleb.

PUTUKATEGA SEOTUD MÕISTATUSED, VANASÕNAD:

„Eesti mõistatuste, vanasõnade ja kõnekäändude kuldraamat“ (Tomingas & Villo, 2014).

- ✓ Näed valget liblikat kevadel esiti, siis on vaenuline elu, näed kirjut – kirju elu, näed musta – murelik elu, näed kollast – kõige parem elu.
- ✓ Kirp läheb enne Riiga kui sauna.
- ✓ Täna sünnivad ja homme kõnnivad? (Putukad.)
- ✓ Missugustel lastel on tiivad? (Mesilastel.)
- ✓ Missugune lind ei laula? (Mesilind.)
- ✓ Aias kõnnib kirju kari, puude lehed puhtaks harib, tuleb aednikule appi, igal seljal mitu täppi? (Lepatriinu.)
- ✓ Pisike poisike, terav mõök? (Mesilane, herilane.)
- ✓ Väike lehmake, magus piimake? (Mesilane.)
- ✓ Kutusmatu külaline, aga esimene toidumaitseja? (Kärbes.)
- ✓ Verd imeb, verd kannab, endal ei ole veretilkagi? (Sääsk.)

„Mis see on?“

Valdkond: Mina ja keskkond.

Eesmärk: Laps suudab oma mõtteid suulises kõnes edasi anda.

Vahendid: tühjad salvrätikarbid, erinevad esemed ja pildid, mis vihjavad järgnevalt ette loetava loo kohta (nt pilt vapsikust, lilled, liiv, okkad jm).

Tegevus: Lapsed võtavad kinnisilmi vihjekarpidest esemeid. Seejärel istutakse ringi ning arutletakse saadud vihjete üle.

Taustainfo avamiseks:

„Kellest juttu tuleb?“

Valdkond: Mina ja keskkond.

Eesmärk: Laps teab vapsikule iseloomulikke tunnuseid.

Vahendid: Pilt vapsikust, mesilastest, metsmesilasest (Tomingas, 2009), võimalusel ka vapsiku ja mesilase kärjed.

Tegevus: Õpetaja näitab lastele pilte putukatest. *Mis on nendel putukatel ühist? Mille poolest nad üksteisest erinevad? Kes nende putukate seast on vapsik? Kes nende putukate seast võiks olla jutu „Vapsiku meetegemine“ peategelane?* Leides ühiselt vapsiku pildi jutustab õpetaja pildi juurde ka fakte vapsiku kohta.

Mõisteid lahtiseletamiseks:

- ✓ meeks sõtkuma;
- ✓ kurekatlasse pugema;
- ✓ õietolmu kahmama;
- ✓ kandam;
- ✓ suurt suutäit haukama;
- ✓ kurvalt konutama;
- ✓ ninaga lõhna vedama;
- ✓ paljutootavad lõhnajoad;
- ✓ õievangis.

Jutukäsitletluse üldeesmärgid:

- ✓ Laps saab aru kuuldu sisust ning suudab sellele sobivalt reageerida.
- ✓ Laps annab edasi kuuldud teksti (nt muinasjutu) sündmuste järgnevust, põhjusi ning tegelaste käitumist täiskasvanu suunavate küsimuste/korralduste abil.
- ✓ Laps valdab oma mõtete edasiandmisel piisavalt sõnavara.

Vapsiku meetegemine (Jürisson, 2013).

Ükskord tulnud vapsikul tahtmine mett teha. Ta oli sellest üht-teist kuulnud ja mõtles, et pole seal keerulist midagi: tuleb ainult paras lilleõis otsida, õietolm kokku kraapida, koju viia ja meeks sõtkuda. Ongi kogu lugu. Et vapsik päris hästi ette ei kujutanud, mismoodi seda õietolmu õie seest kätte saab, siis otsustas ta pugeda kurekatlasse. Seal hea teiste pilgu eest peidus omaette sobrada. Roniski vapsik kurekatla sinisesse kellukasse. Aga, oh häda! Eks õis rippunud pika peene varre otsas, see aga ei pidanud vapsiku raskusele vastu ja murdus, nii et õis tükkis vapsikuga vastu maad vajus. Vapsikul oli kõvasti rabelemist, enne kui ta tagumine ots ees, õievangist välja sai. „mis ma seda tolmukorjamist ikka häbenen. Läheb, kuidas läheb, peaasi, et ise terveks jään,“ otsustas vapsik ja lendas maasikaõiele. See oli nagunii poolenisti vastu maad, polnud tal enam kuhugi vajuda. Hakkas vapsik hoolega õietolmu kokku kühveldama..., aga kuhu sa kühveldad, kui korvi ei ole? „Ega selle tühja korvi pärast saa mee tegemist katki jätta,“ arutas vapsik. „Katsun niisama sülega viia.“ Kahmiski õietolmu hunnikuse ja haaras sülle. Aga niipea, kui ta tiibu võristas, et kodu poole lennata, puhus tiibadest

tõusnud tuul õietolm igasse kanti laiali. Hakkas vapsik uut sületäit koguma. Kraapis siit ja kraapis sealt, pühkis kohe usinasti, nii et liiv tuiskas ja okkarisu ragises. Aga mis sa tahad teha – jälle lendas kogu sületäis laiali. Tuli vapsikul otsast peale hakata, mida edasi, seda laiemas kaares ta rabas. Lõpuks siiski jäi koorem kokku ja vapsik sai kodu poole lennata. Enesel oli mee maitse juba keele peal, sest mis see meesõtkumine enam, paljas käkitegu. Kodus puistas vapsik kandami laua peale laiali, et nüüd siis hakkab sõtkuma. Aga kuidas sa sõtkud, kui kaussi ei ole? „Mis sest kausist ikka,“ arutas vapsik, „mätsin niisama laua peal.“ Mätsiski. Sülitas pihku, rullis ja mätsis, kuni kaasatoodud kraamist pruunikashall päts sai. „Nüüd siis on meetegemine sealmaal, et võib proovida,“ muheles vapsik ja haukas suure suutaie. Haukas ja puristas samas laias kaares välja, sest pehme ja magusa mee asemel krõmpsusid tal suus liivaterad, okkarisu ja kes-teab-mis mõru maitsega pudinad. Kurvalt konutas vapsik oma risupätsi ees ja mõtles, et kuskohas ta küll meetegemises eksinud on. „Paistab, et ilma kausita ei tule välja,“ leidis ta lõpuks. Mis seal ikka, ega selle äparduse pärast magus ilmast otsa ole saanud. Vea ainult ninaga lõhna ja ole õigel ajal õiges kohas platsis! See tõde meeles mõlkumas, lendas vapsik tädi Juuli maja poole. Ja ennäe! Tädi Juuli avatud köögiaknast voolasidki välja paljutootavad lõhnajoad. Vupsti! Oli vapsik köögis ja maandus otse moositassi serval. „Parem ikka võõras moos kui omatehtud mesi,“ mõtles ta nohinal moosi mugides. Ja mida muud ta mõelda saigi – eks ta olnud ju vapsik (lk 130).

LUGEMISJÄRGSEID TEGEVUSI JA ÕPPEMÄNGE:

„Arutlemiseks“

- ✓ Miks vapsik õietolmu korjamist häbenes?
- ✓ Miks vapsiku meetegemine ei õnnestunud?
- ✓ Mida oleks vapsik pidanud teisiti tegema, et meetegemine õnnestunud oleks?
- ✓ Mida arvad vapsiku ütlusest: „Parem ikka võõras moos kui omatehtud mesi.“
- ✓ Kuidas mesilased mett teevad?
- ✓ Miks mesilased mett teevad?

„Vapsik või mesilane – ühed putukad mõlemad“

Valdkond: Mina ja keskkond; keel ja kõne.

Eesmärk: Laps oskab kirjeldada putukale iseloomulikke tunnuseid (välimus, areng)

Vahendid: pildid putukatest ja mitteputukatest (ämblikud, sajajalgseid jm); suur paber (A3), markerid.

Tegevus: Lapsed istuvad ringis. Õpetaja asetab nähtavale pildid.

- ✓ **Millised pildid sobivad kuuldud muinasjutu juurde kõige paremini? Miks?**

Peale piltide valimist kirjeldab õpetaja vapsikut, tema elupaiku ning välimust. Ühiselt pannakse kirja putukatele iseloomulikud tunnused: kuus jalga, keha koosneb kolmest osast jm ning otsitakse ajakirjast sobivaid pilte, mis samuti paberile kleebitakse.

„Mesilasel polegi kaussi“ (Barbara, 2011).

Valdkond: Mina ja keskkond.

Eesmärk: Laps teab, kuidas mesilane õietolmu kannab.

Vahendid: suur tolmukatega lill (nt liilia), vatitupsud, suur pilt mesilasest.

Tegevus: Ühiselt vaadeldakse pilti mesilasest ning keskendutakse enamjaolt mesilase jalgadele - mida on seal sellist, et õietolmu sinna kinni jääb. Seejärel korjavad lapsed vatitupsude abil lille tolmukalt õietolmu.

„Kanname õietolmu“

Valdkond: Liikumine

Eesmärk: Laps keskendub sihipärasele kehalisele tegevusele.

Vahendid: väikesed pallikesed, rõngad.

Tegevus: Lapsed peavad pallid ehk õietolmu ilma käte abita eemalasuvasse rõngasse saama.

„Vapsiku meetegemine“

Valdkond: Keel ja kõne; kunst; mina ja keskkond.

Eesmärk: Laps jutustab enda joonistatud pildi põhjal.

Vahendid: Paber, pliiatsid või kriidid.

Tegevus: Laps meenutab kuulnud lugu „Vapsiku meetegemine“. Meenunud seiga kohta joonistab pildi, millest hiljem ka jutustab.

„Tädi Juuli moosipurk“

Valdkond: Matemaatika, kunst.

Eesmärk: Laps tunneb arvurida 12-ni.

Vahendid: valge paber, pintsel, guašid, veetops, must viltpliiats.

Tegevus: Lapsed maalivad paberile moosipurgi. Seejärel teevad kollase värviga ümber moosipurgi 6 paari sõrmejälgi (ehk vapsiku rindmik ja tagakeha). Kui pilt on kuivanud joonistatakse musta viltpliiatsiga rindmiku külge ka pea; rindmikule ja tagakehale vapsikule iseloomulik muster – triibud; igale vapsikule kaks tiiba ja ka kuus jalga. *Mitu täppi sa pildile tegid? Mitu tiiba sinu pildil näha on?* Ja nii saab kõikvõimalike asju loendada – pead, tagakehad jm.

Kasutatud kirjandus

Jürisson, H. (2013). Vapsiku meetegemine. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 130). Tallinn: TEA Kirjastus.

Tomingas, T. (2010). *Imetajad. Linnud. Eesti looduse pildimapp II. Putukad*. Tallinn: Koolibri.

Lisa 4.1. Lisamaterjale putukate teema käsitlemiseks

VEEL JUTTE, LUULETUSI, MUISTENDEID PUTUKATEST:

- „**Liblikaga võidu**“ (Kaidla, 2013), lk 123.
- „**Üks rohutirts läks kõndima**“ (Enno, 2013), lk 124.
- „**Päikesevarjuga lepatriinu**“ (Laas, 2013a), lk 125.
- „**Õnnelik päev**“ (Laas, 2013b), lk 125.
- „**Intervjuu mesilasega**“ (Trull, 2013), lk 132.
- „**Kuidas sääsed hobuse maha panid**“ (Eesti muinasjutt, 2013), lk 132.
- „**Metsakoolis**“ (Rannap, 2013), lk 141.
- „**Sitasitikas**“ (Laas, 2013c), lk 144.
- „**Kilgi võti**“ (Kuus, 2009), lk 97.

LISALUGEMISEKS:

- ✓ Davies, V. (2011). *Putukad: ruumilised pildid ja põnevad helid*. Tallinn: Koolibri.
- ✓ Tomingas, T. (2009). *Eesti looduse pildimapp I*. Tallinn: Koolibri.

Abiks määramisel

- ✓ Remm, H. (1970). *Putukate välimääraja*. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool.

LISATEGEVUSI JA -MÄNGE PUTUKATE TEEMA KÄSITLEMISEKS:

- „**Täna tuleb tore päev. Arendavaid tegevusi ja mängu lastega**“ (Lillo & Mikk, 2010).
 - ✓ Mesilaste lilleaed, lk 27.
- „**50 loovat joonistuskaarti: loomad, linnud, putukad.**“ (2012).
- „**Putukad-mutukad: loe ja laula, meisterda ja mängi**“ (Gustavson, 2012).

Veebipõhiseid õppemängud

- ✓ „**Tähekode**“. Külastatud aadressil
http://www.keskraamatukogu.ee/px_lasteleht/tahekode/.

Kasutatud kirjandus

- Eesti muinasjutt. (2013). Kuidas sääsed hobuse maha panid. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 132). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Enno, E. (2013). Üks rohutirts läks kõndima. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 124). Tallinn: TEA Kirjastus.

- Gustavsson, L. (2012). *Putukad-mutukad: loe ja laula, meisterda ja mängi*. Tallinn: Koolibri.
- Kaidla, J. (2013). Liblikaga võidu. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 123). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Kuus, E. (2009). Kilgi võti. R. Krusten (Koost), *Eesti muinasjuttude kuldraamat* lk 97. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Laas, H. (2013a). Päikesevarjuga lepatriinu. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 125). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Laas, H. (2013b). Õnnelik päev. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 125). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Laas, H. (2013c). Sitasitikas. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 144). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Lillo, M. & Mikk, Õ. (2010). *Täna tuleb tore päev. Arendavaid tegevusi ja mängu lastega*. Tartu: Atlex.
- Barbara, M. (2009). *Bees- A Preschool study*. Külastatud aadressil <http://msbarbarasblog.blogspot.com/2013/04/beesa-preschool-study.html>.
- Rannap, J. (2013). Metsakoolis. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat* lk 141. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Tomingas, S. & Villo, S.-A. (2014). *Eesti mõistatuste, vanasõnade ja kõnekäändude kuldraamat*. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Trull, I. (2013). Intervjuu mesilasega. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 132). Tallinn: TEA Kirjastus.
- 50 loovat joonistuskaarti. Loomad. Linnud. Putukad.* (2012). Tartu: Dada AD.

Lisa 5. Teema: Linnud

Teemakäsitluse üldeesmärgid:

- ✓ Laps oskab nimetada tuntumaid linde.
- ✓ Laps teab lindude käitumise erinevusi eri aastaegadel.
- ✓ Laps kirjeldab tuttavate lindude elupaiku.

SOOVITUSLIKUD ALLIKAD EELNEVALT TEEMAGA TUTVUMISEKS:

- ✓ Couzens, D. (2007). *Linnud: Euroopa linnuliikide täielik käsiraamat*. Tallinn: Varrak.
- ✓ *Linnud*. (s.a.). Külastatud aadressil www.eoy.ee/linnud.
- ✓ Pöder, J. (s.a.). *Linnud*. Külastatud aadressil http://www.looduspilt.ee/loodusope/?page=klassid_tutvutus&sel_id=4&mid=4.
- ✓ Sepp, T. & Savisaar, R. (2013). *Linnud. Tiivuliste aastaring*. Tallinn: Valgus.

LUGEMISEELSEID TEGEVUSI:

Olemasolevate teadmiste aktiveerimiseks:

„Mina mõtlen...“

Valdkond: Keel ja kõne.

Eesmärk: Laps suudab oma mõtteid suulises kõnes edasi anda.

Vahendid: Pehme pall, pilt jutule „Käopoja tänu“ (võib olla ka pilt käost ja põõsalinnust).

Tegevus: Lapsed istuvad ringis ja vaatavad pilte. Lapsed püüavad ennustada, mis järgnevas loos juhtuma hakkab. Jutupall käib käest kätte ning lapsed vastavad kordamööda järgmistele küsimustele:

- *Mina mõtlen, et see lugu räägib...*
- *Mina mõtlen, et see lugu võiks olla nagu...*
- *Need pildid meenutavad mulle...*
- *Need tegelased on kurvad/rõõmsad, sest..*

„Mõista, mõista...“

Valdkond: Keel ja kõne

Eesmärk: Laps selgitab kuulnud kujundlike väljendite tähendust oma sõnadega.

Vahendid: Mõistatused lindudest.

Tegevus: Õpetaja esitab lastele lindudega seotud mõistatusi ning laseb lastel arvata, kellest järgnevas loos juttu tuleb.

LINDUDEGA SEOTUD MÕISTATUSED, VANASÕNAD:

„Eesti mõistatuste, vanasõnade ja kõnekäändude kuldraamat“ (Tomingas & Villo, 2014).

- ✓ Lendab kui lind.
- ✓ Võtab linnupetet.
- ✓ Elab kui varblane nisuauna otsas!
- ✓ Teravad kui kulli küüned.
- ✓ Öö töö, päeva töö, käbedam kui käsitöö? (Pääsuke.)
- ✓ Ora ees ja käärid taga? (Pääsuke.)
- ✓ Küll on tubli ehitaja, igal kevadel teeb maja, eluase räästa all, sabakuub on seljas tal? (Pääsuke.)
- ✓ Kukub, kukub, aga maha ei kuku? (Kägu.)
- ✓ Mustem kui süsi, valgem kui lumi, möirgab kui härg? (Harakas.)
- ✓ Vanamees istub aia peal, hallid püksid jalas? (Vares.)
- ✓ Väike poisike hallis kasukas, õues keksib, terakesi otsib? (Varblane.)

Taustainfo avamiseks:

„Kellest juttu tuleb?“

Valdkond: Mina ja keskkond.

Eesmärk: Laps teab linnule iseloomulikke tunnuseid.

Vahendid: Pilt käost, põõsalinnust, pääsukesest, kuldnokast. (Tomingas, 2009), jutt „Kägu“ (vt lisa 5.1).

Tegevus: Õpetaja näitab lastele lindude pilte. *Mis on nendel lindudel ühist? Mille poolest nad üksteisest erinevad? Kes nende lindude seast on kägu? Kes nendest lindude seast võiks olla jutu „Käo poja tänu“ tegelased?* Leides ühiselt käo pildi jutustab õpetaja pildi juurde ka fakte käo kohta.

Mõisteid lahtiseletamiseks:

- ✓ pere juurdekasv;
- ✓ üle pesaääre alla saatma;
- ✓ kadunud muna taga säutsuma;
- ✓ kasupoeg;
- ✓ tiivad kannavad.

Jutukäsitletluse üldeesmärgid:

- ✓ Laps kasutab kõnes mõningaid abstraktse tähendusega sõnu.
- ✓ Laps annab edasi kuulnud teksti (nt muinasjutu) sündmuste järgnevust, põhjusi ning tegelaste käitumist täiskasvanu suunavate küsimuste/korralduste abil.
- ✓ Laps selgitab kuulnud kujundlike väljendite tähendust oma sõnadega.

Käo poja tänu (Jõgisalu, 2013a).

Kägu pani oma muna põõsalinnu pessa. Ta ise pesa ei punu ja nii polnud kusagil poegi haududa. Põõsalindudelgi oli kitsas, viis muna soojendada, aga lahked põõsalinnud ei ütle käole ära. Niikaua, kui pesas olid munad, läks kõik vana viisi ja hästi. Rõõmustati pere peatse juurdekasvu üle: isa siristas lõbusat viisikest, ema haudus ja ootas maimukesi. Kasupoeg oli kõige virgem. Oma pojad tahtsid veel haudumist, kui tema pistis pea munast välja ja nõudis süüa. Vaatas ringi ja kriiksatas: „Küll on kitsas, mis siis veel, kui teisi kisakõrisid juurde tuleb! Välja!“ Sel ajal kui põõsalinnud läksid näljasele kasupojale süüa otsima, võttis see munad ükshaaval kukile ja saatis üle pesaääre alla. Õnnetud vanemad säutsusid kaua kadunud mune taga, aga mis see enam aitas. Seda kallim oli nüüd kasupoeg. Nad tegid kõik, et käokesega õnnetust ei juhtuks, et ta kõht oleks ilusasti täis, et tuul peale ei puhuks, et vihm märjaks ei sajak. Kasupoeg kasvas. Sõi ja sirgus nii, et surus pesa laiali, oli varsti suur nagu vares ning vaatas näljase pilguga väikestele vanematele otsa. Ühel päeval leidis kasupoeg, et tiivad teda kannavad, ja juba ta otsustaski laia ilma lennata. „Kuhu nüüd?“ kohkusid põõsalinnud. „Minema!“ „Kas sa meiega jumalaga ei jäta? Kasvatasime eest aitäh ei ütlegi?“ „Tuleval aastal...! Siis tulen ja munen teile pessa!“ (lk 82).

LUGEMISJÄRGSEID TEGEVUSI JA ÕPPEMÄNGE:

„Arutlemiseks“

- ✓ Kus see lugu aset võis leida?
- ✓ Miks käoema oma muna põõsalinnu pessa pani?
- ✓ Mis sa arvad, kas käopoeg käitus oma vanematega hästi?
- ✓ Kuidas sina oleksid käo poja asemel käitunud?
- ✓ Mida käopoeg võis sellega mõelda, kui ta ütles: Tuleval aastal tänan! Siis tulen ja munen teile pessa!“
- ✓ Mis sulle kuulnud jutu juures enim meeldis? Miks?
- ✓ Kui sul oleks võimalik sellele jutule ise pealkiri panna, siis mis see oleks?

„Käo pesa“

Valdkond: Kunst.

Eesmärk: Laps fantaseerib ja jutustab pildi juurde ka loo: milline võiks olla käo pesa.

Vahendid: pliiatsid või kriidid, paber.

Tegevus: Laps kujutab ette, milline võiks välja näha käo pesa ning visandab selle paberile.

Hiljem esitleb oma tööd kaaslastele.

„Kägu valib pesa“ (Truuman-Saare & Laanela, 2012).

Valdkond: Mina ja keskkond; Liikumine.

Eesmärk: Laps teab, millistes pesades linnud elavad.

Vahendid: pildid linnu pesadest (võimalusel lindude poolt hüljatud pesad), linnukaardid, muusika, võlukott.

Tegevus: Iga laps võtab võlukotist ühe linnu pildi. Muusika hakkab mängima ja lapsed lendavad selle saatel. Muusika vaikides lendab lind õigesse pesa. Käo pildi saanud laps valib endale ise pesa ning lükkab seal oleva linnu välja ja saab selle linnukaardi omale.

Väljalükatud lind on nüüd ise kägu. Mäng kestab seni, kuni kägu on kõik pesad läbi käinud.

„Põõsalinnu toiduretk“

Valdkond: Mina ja keskkond; matemaatika.

Eesmärk: Laps liidab ja lahutab viie piires.

Vahendid: karvatraatidest putukad 20 tk (u 3 cm), karvapallid (marjad), pesulõksud, papptaldrikud lihtsate matemaatiliste tehetega (nt 2 putuka pilti ja 3 marja pilti).

Tegevus: Karvatraatidest ussikesed laotatakse lauale. Laps peab igale taldrikule tõstma pesulõksu abil õige arvu „putukaid ja marju“. Peale tõstmist kontrollitakse vastuseid.

„Põõsalinnu naabrid“ (Kaasik, 2009).

Valdkond: Mina ja keskkond, keel ja kõne.

Eesmärk: Laps tunneb tuntumaid linde välimuse järgi.

Vahendid: linnupildid (10x15), sõnakaardid (linnunimedega), võlukott.

Tegevus: Laps võtab võlukotist linnu pildi. Laua peale on laotud sõnakaardid. Laps leiab õige nimetusega kaardi ning asetab selle pildi kõrvale. Kui kõik mängust osavõtjad on nii toimetanud, saab koos kontrollida, kas vastused on õiged.

„Põõsalind või kägu? Paigalind või rändlind?“ (Truuman-Saare & Laanela, 2012).

Valdkond: Mina ja keskkond; matemaatika.

Eesmärk: Lapsel kinnistuvad mõisted „rändlind“ ja „paigalind“.

Vahendid: linnupildid, muusika, võlukott.

Tegevus: Iga laps saab võlukotist linnupildi. Seejärel peab laps mõtlema, mis linnuga on tegemist ning kas ta on paigalind või rändlind. Mängujuht annab korraldusi:

- lendavad paigalinnud;
- lendavad rändlinnud;
- paigalind ja rändlind moodustavad paari,
- paigalind ja rändlind moodustavad eraldi hulga;
- kaks paigalindu moodustavad paari jm.

Kasutatud kirjandus

Jõgisalu, H. (2013a). Käopoja tänu. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 82). Tallinn: TEA Kirjastus.

Kaasik, L. (2009). *Linnud-meie sõbrad looduses*. Külastatud aadressil <http://www.lasteaed.net/2009/04/10/linnud-meie-sobrad-looduses/>.

Tomingas, T. (2009). *Linnud. Koduloomad. Kalad. Eesti looduse pildimapp II*. Tallinn: Koolibri.

Truuman-Saare, H. & Laanela, K. (2012). *Pärnu Raeküla lasteaia projekti „Linnud viivad meid loodust kuulama“ juhendmaterjal*. Külastatud aadressil http://www.raekula.parnu.ee/joomla/images/stories/Juhendmaterjal_lindudest.pdf.

Lisa 5.1. Lisamaterjale lindude teema käsitlemiseks

Kägu (Sarapuu & Adojaan, 2005 järgi)

Oled sa kuulnud häälightsust „Kuku-kuku“? Sellist häälightsust teeb isaskägu, kes omale maikuus talvepuhkuselt saabudes kaasat otsib. Kägu saabub meile nii hilja sellepärast, et enne pole tal kuhugi oma muna poetada. Jah, käol on kombeks endale pesa punumata jätta ja oma munad teise linnu pesa poetada. Koorunud käopojad on väga halva käitumisega – nad lükkavad pesast kõik teised munad välja ja hakkavad seejärel väga ahnelt süüa nõudma. Põhitoiduks on neil kõiksugu putukad ning magustoiduks söövad nad karvaseid liblikaröövikuid. Kägu on küllaltki suur lind ja isaskägu on värvilt hall ning emaskägu on pigem pruuni värvi.

VEEL JUTTE, LUULETUSI LINDUDEST:

- „Linnulaul“ (Kaidla, 2013), lk 80.
- „Vares Villemi reis maailma lõppu“ (Käo, 2013), lk 94.
- „Vares käib tihasel kosjas“ (Jakobson, 2013), lk 94.
- „Naeratus“ (Jõgisalu, 2013b), lk 98.
- „Kuidas harakas musta pugu sai“ (Eesti muistend, 2013), lk 100.
- „Miks ränipojad alailma karjuvad“ (Maripuu, 2013), lk 102.
- „Noored öökullid“ (Oro, 2013), lk 104.

LISATEGEVUSI JA -MÄNGE LINDUDE TEEMA KÄSITLEMISEKS:

- „Hommikud ringis“ (Melts, 2014).
 - ✓ Vana kase lood, lk 12.
- „Aiatuuliku askeldused II“ (Meritee, Rohumets, & Takker, 2006).
 - ✓ Linnud, lk 51-58.
 - ✓ Veelinnud: sinikael-part, lk 114.
- „Õpime rõõmuga loodust tundma“ (Sirp et al., 2013).
 - ✓ Rändlinnukaupmees, lk 45.
 - ✓ Linnud puul, lk 45.
 - ✓ Tunne loomi ja linde, lk 45.
- „Täna tuleb tore päev. Arendavaid tegevusi ja mängu lastega“ (Lillo & Mikk, 2010).
 - ✓ Linnusiluetid, lk 20.

LISALUGEMISEKS:

- ✓ Haavik, Õ. (2006). *Linnud ja putukad: abimaterjal lasteaedade ja algkooli õpetajatele*. Tallinn: Argo.
- ✓ Mägi, E. (2010). *101 Eesti lindu*. Tallinn: Varrak.

- ✓ Tomingas, T. (2009). *Linnud. Koduloomad. Kalad. Eesti looduse pildimapp II*. Tallinn: Koolibri.
- ✓ Turb, M. & Evestus, T. (2009). *Jäljeaabits*. Tallinn: Lemon Print.
- ✓ Maadvere, I. (2006). *Linnud talvel*. Külastatud aadressil <http://koolielu.ee/waramu/view/1-fd2c3d218889c3678c0282d14a780de21d4de84d>.

Abiks määramisel

- ✓ Elphick, J. & Woodward, J. (2006). *Linnud*. Tallinn: Tänapäev.
- ✓ Kinks, R. (2012). *Rakendus. Talvine aialinnuaabits*. Külastatud aadressil <https://play.google.com/store/apps/details?id=ee.walknlearn.birds.menu&hl=en>.
- ✓ Ots, M. & Paal, U. (2008). *Eesti linnuvaatleja teejuht*. Tallinn: Tänapäev.
- ✓ Svensson, L., Mullarney, K., & Zetterström, D. (2012). *Linumääraja. Euroopa ja Vahemere maade lindude välimääraja*. Tallinn: Varrak.
- ✓ Turb, M. & Evestus, T. (2009). *Jäljeaabits*. Tallinn: Lemon Print.

Veebipõhiseid õppemängud

- ✓ „**Loomade ja lindude rühmitamine**“ (Salm, 2008).
- ✓ „**Tähekoju**“. Külastatud aadressil http://www.keskraamatukogu.ee/px_lasteleht/tahekoju/.

Kasutatud kirjandus

- Eesti muistend. (2013). Kuidas harakas musta pugu sai. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 100). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Jakobson, A. (2013). Vares käib tihasel kosjas. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 94). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Jõgisalu, H. (2013b). Naeratus. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 98). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Kaidla, J. (2013). Linnulaul. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 80). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Käo, H. (2013). Vares Villemi reis maailma lõppu. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 94). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Lillo, M. & Mikk, Õ. (2010). *Täna tuleb tore päev. Arendavaid tegevusi ja mängu lastega*. Tartu: Atlex.
- Maripuu, A. (2013). Miks rähnipojad alailma karjuvad. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 102). Tallinn: TEA Kirjastus.

- Melts, M. (2014). *Hommikud ringis*. Tartu: Atlex.
- Meritee, Ü., Rohumets, L., & Takker, H. (2006). Linnud. S. Aher (Toim), *Aiatuuliku askeldused II*, (lk 51-58). Tallinn: Erkotrükk.
- Oro, J. (2013). Noored öökullid. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 104). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Salm, T. (2008). *Loomade ja lindude rühmitamine*. Külastatud aadressil <http://web.zone.ee/tiiasalm/loomad/>.
- Sarapuu, T. & Adojaan, K. (2005). *Kägu*. Eesti selgroogsed. Tartu: Tartu Ülikool, Loodusteaduste didaktika lektoraat. Külastatud aadressil <http://bio.edu.ee/loomad/Linnud/CUCCAN2.htm>.
- Sirp, J., Tammiste, H., Torstenberg, M., Aoveer, S., Savinskaja, J., & Tankler, M. (2013). *Õpime rõõmuga loodust tundma*. Tartu: Atlex.
- Tomingas, S. & Villo, S.-A. (2014). *Eesti mõistatuste, vanasõnade ja kõnekäändude kuldraamat*. Tallinn: TEA Kirjastus.

Lisa 6. Teema: Imetajad

Teemakäsitleluse üldeesmärgid:

- ✓ Laps oskab nimetada tuntumaid imetajaid.
- ✓ Laps oskab kirjeldada tuntumate imetajate elupaiku.
- ✓ Laps oskab nimetada imetajatele iseloomulikke tunnuseid.

SOOVITUSLIKUD ALLIKAD EELNEVALT TEEMAGA TUTVUMISEKS:

- ✓ Hagström, T. & Hagström, E. (2001). *Põhjamaade imetajad*. Tallinn: Varrak.
- ✓ Johnson, J. (2002). *Imetajad*. Tallinn: Koolibri.
- ✓ Kalamees-Pani, K., Tamm, A., & Runnel, V. (2012). *Imetajad: õppekogumik*. Tartu: Tartu Ülikooli Loodusmuuseum.
- ✓ MacDonald, D., W. & Barrett, D. (2002). *Euroopa imetajad*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.

LUGEMISEELSEID TEGEVUSI:

Olemasolevate teadmiste aktiveerimiseks:

„Poster teemaga tutvumiseks“

Valdkond: Mina ja keskkond; keel ja kõne.

Eesmärgid: Laps oskab nimetada tuntumaid imetajaid.

Vahendid: Suur paber (A3 või A2), markerid, pildid imetajatest (üks pilt võiks olla metsseast).

Tegevus: Suur paber jagada kaheks tulpaks ning kinnitada seinale. Esimesse tulpa panna pealkiri „Juba tean.“ ning teise „Sain teada“ (mõlemad pealkirjad on soovitatav kirjutada joonistähedega). Esimene tulp täita õpetajal enne jutu lugemist koos lastega arutledes ning vastavaid pilte lisades. Teine tulp täita teema lõppedes.

„Mõista, mõista...“

Valdkond: Keel ja kõne

Eesmärk: Laps selgitab kuulnud kujundlike väljendite tähendust oma sõnadega.

Vahendid: Mõistatused imetajatest.

Tegevus: Õpetaja esitab lastele metsseaga seotud mõistatusi ning laseb lastel arvata, kellest järgnevas loos juttu tuleb.

IMETAJATEGA SEOTUD MÕISTATUSED, VANASÕNAD:

„Eesti mõistatuste, vanasõnade ja kõnekäändude kuldraamat“ (Tomingas & Villo, 2014).

- ✓ Mees künnab, ei ole atra ega ole hoost? (Siga).
- ✓ Tuli töllari, viis villari, lontkõrv jooksis järel? (Hunt, lammas, koer).
- ✓ Kera ees, ora taga, hiirekelder keskel? (Kass).
- ✓ Lehm ei ole, aga piima annab? (Kits).
- ✓ Läheb hundi eest pakku, leiab karu eest.
- ✓ Elab kui hunt lambalaudas.
- ✓ Tühi nagu hundilaut.

Taustainfo avamiseks:

„Kellest juttu tuleb?“

Valdkond: Mina ja keskkond.

Eesmärk: Laps teab metsseale iseloomulikke tunnuseid.

Vahendid: Pilt metssea karjast, kuldist (Tomingas, 2009), jutt „Metssiga“ (vt lisa 6.1).

Tegevus: Õpetaja näitab lastele pilte metssigadest. *Mis on nendel sigadel ühist? Mille poolest nad üksteisest erinevad? Kes nende sigade seast võiks olla jutu „Enne hommikut“ peategelane?* Leides ühiselt põrsa pildi jutustab õpetaja pildi juurde ka fakte metssea kohta.

Mõisteid lahtiseletamiseks:

- ✓ riburada järel;
- ✓ sekka lööma;
- ✓ kalmusejuurikat krapsama;
- ✓ vandenõu;
- ✓ rivvi lendama,
- ✓ pesakond;
- ✓ kärssa keerutama;
- ✓ kärsad lukku;
- ✓ mokad maha;
- ✓ räige rapik;
- ✓ vintske võsa;
- ✓ paks padrik;
- ✓ valge väljas.

Jutukäsitletluse üldeesmärgid:

- ✓ Laps saab aru kuuldu sisust ning suudab sellele sobivalt reageerida.
- ✓ Laps annab edasi kuuldu teksti (nt muinasjutu) sündmuste järgnevust, põhjusi ning tegelaste käitumist täiskasvanu suunavate küsimuste/korralduste abil.
- ✓ Laps valdab oma mõtete edasiandmisel piisavalt sõnavara.

Enne hommikut (Rannap, 2013).

Metsseapere sörkis öiselt söömaretkelt kodupesa poole. Minki nii, nagu komme ette nägi – vanasiga ees, põrsad riburada järel. Puhmastest piiratud lagendikul sundis tagantpoolt tulev kära teejuhi peatuma. „Mis teil seal jälle lahti on?“ „Emsi,“ vingus kohe vanasea kannul olev põrsake. „Albert kisub sabast.“ „Mina tahan ka esimesena emsi järel käia!“ ruigas porise kõrvaga Albert. „Sa alles eile käisid!“ „Albert peaks täna hoopis minu kannul käima,“ häälitseti tagapool. „Lapsed, lapsed,“ noomis vanasiga. „Kõik saavad minu järel käia.“ „Mina pean teistest rohkem saama,“ jonnis Albert. „Mul on esimese poja õigus.“ „Lapsed, lapsed,“ vangutas vanasiga pead. „Mis see siis olgu! Kas ma pole teile küllalt rääkinud, et pesa poole tuleb liikuda vaikselt. Ja ikka nii, et järgmine astub eeskäija jälgedesse.“ „Emsi, Albert lipsas ennist kaks korda kõrvale,“ tuli pesamuna Adalberdile meelde. „Ei lipsanud!“ äigas Albert Adalberdile jalaga. „Lipsas küll,“ löid teised põrsad sekka. „Ta hüppas kraavikaldalt kalmusejuurikat krapsama. Näe, näe, tal on veel praegugi pool juurikat suunurgas.“ „Ei hüpanud!“ püüdis Albert süütõendit alla neelata. „Minu vastu on vandenõu!“ „Täis suuga ei räägita,“ pistsid vennad kisama. Nüüd sai vanasea kannatus otsa: „Kärsad lukku! Mokad maha! Et ma enne kojujõudmist piiksugi ei kuuleks!“ See oli nii kurjalt öeldud, et pesakond lendas otsemaid rivvi. Edasi vantsiti vaikse nohinaga. Seapere kodumaja asus paksu metsa künkalohus, seinteks ja katuseks suure kuuse maani ulatuvad oksad. „Marss magama! Albert karistuseks kivi kõrvale“ kamandas vanasiga. „Varsti on valge väljas.“ Pilliroomadrats löi kahisema. Seltskond tegi aset. Paha põrsas Albert lontis tusaselt külma kivi kõrvale. „Ei taha ääre peale,“ vingus paha põrsas Albert. „Ääre peal on kõva magada.“ „Paras, paras,“ nahistasid vennad rahulolevalt. „Kes käskis korda rikkuda.“ Hommiku esimene päikesekiir eksles puudeladvus. Valge aeg magamiseks oli käes. „Emsi, räägi unejuttu!“ ajas pesamuna Adalbert peale. „Räägi, räägi, räägi...“ pistsid ka teised undama. „Mis ma teiega ikka teen,“ keerutas vanasiga kärssa. „Kuulake siis. Laia laane, vintske võsa, räige rapiku ja paksu padriku peidus elas kord seaama kümne põrsaga. Üheksa põrsast olid head ja kenad triibulised, aga üks... aga üks...“ „...oli muidugi paha ruuduline,“ porises kivi kõrval põrsas Albert (lk 58).

LUGEMISJÄRGSEID TEGEVUSI JA ÕPPEMÄNGE:

„Arutlemiseks“

- ✓ Miks Alberti ema kurjaks sai?
- ✓ Miks Albert pahasti käitus?
- ✓ Kuidas Alberti ema olukorra lahendas?
- ✓ Mida oleksid sina Alberti ema asemel teinud? Miks?
- ✓ Oled sina kunagi Albertile sarnaselt käitunud? Miks see nii oli?
- ✓ Kus asub metsseapere kodu?

- ✓ Miks metssead päeval magavad?

„Kes siin käis? Oli see Albert?“

Valdkond: Mina ja keskkond; keel ja kõne.

Eesmärk: Laps eristab metssea jälgi teiste metsloomade jälgedest.

Vahendid: metsloomade jäljed (vähemalt 10 paari), sedelid metsloomade nimetustega (karu, metssiga, jänes, hunt, põder jm), luubid.

Tegevus: Põrandale on laotatud rajana läbiseegi metsloomade jäljed. Lapsed mängivad luupidega jäljekütte. Iga jälg viib ühe loomanimega sedelini. Laps peab lugema, kellele need jäljed kuuluvad. See kes jõuab esimesena metssea sedelini hõikab kõvasti „Albert käis siin!“.

„Alberti otsinguil“

Valdkond: Mina ja keskkond.

Eesmärk: Laps tunneb tuntumate metsloomade jälgi.

Vahendid: Erinevate suurustega loomade jäljed (erineva suurusega peaksid olema ka metssea jäljed), jäljeaabit (Turb & Evestus, 2009), luup igale lapsele, pildid metsseapõrsastest.

Tegevus: Lapsel on ülesandeks olla jäljekütt ning välja selgitada millised jäljed kuuluvad metsseale. Metssea jälgedest tuleb leida kõige väiksemad. Mööda väiksemaid jälgi kõndides jõutakse lõpuks põrasteni. Lapsele antakse võimalus arvata: *Milline neist on Albert?*

„Terve pesakond“

Valdkond: Matemaatika; mina ja keskkond.

Eesmärk: Laps tunneb arvurida kaheteistkümmeni.

Vahendid: põrsaste šabloonid, õlipastellid, paber (A3).

Tegevus: Laps joonistab endale šablooni abil paberile 12 põrsast ning kirjutab iga põrsa kohale ühe arvu (ühelt kaheteistkümmeni). Seejärel teeb laps iga põrsa seljale etteantud arvu triipe.

„Alberti kodu.“

Valdkond: Mina ja keskkond; keel ja kõne

Eesmärk: Laps oskab nimetada metssea elupaiku.

Vahendid: Suured pildid või sõnakaardid võimalikest metssea elupaikadest (segamets, kuusemets, sooserv, järve kallas, põlluäär).

Tegevus: Valitakse kaks hunti. Ülejäänud lapsed kehastavad ennast seakarjaks, hoides ennast haneritta. Hundid ajavad sigu taga. Sead ei tohi üksteisest lahti lasta. See, kes lahti laseb,

langeb hundi saagiks. Iga kättesaadud siga on edaspidi ka ise hunt. Siga saab hundi eest peitu minna kohta, mida õpetaja nimetab - nt „Sead kuusemetsa! Sead järve äärde! Mäng kestab seni, kuni kõik sead on kätte saadud.

„Põrsastel on kõhud tühjad“

Valdkond: Mina ja keskkond; keel ja kõne

Eesmärk: Laps tutvub metssea toidulauaga.

Vahendid: liivakast, erinevad taimed ja nende osad, tammetõrud, munad, pakendid (limonaadipudelid, piimapakid, krõpsupakid jm), ämbrid.

Tegevus: Eelnevalt peidab õpetaja kõik taimeosad, tõrud, munad ja pakendid liiva alla.

Seejärel peavad lapsed liivakastis tuhnima ja üles otsima sinna peidetud asjad ning need omakorda sorteerima ämbritesse vastavalt sellele, kas leid kuulub metssea toidulauale või mitte.

„Draamamäng – Enne hommikut“

Valdkond: Keel ja kõne.

Eesmärk: Laps oskab ennast kehakeeles väljendada.

Vahendid: -

Tegevus: Lapsed jutustavad jutu „Enne hommikut“ ning proovivad taasesitada jutu ilma sõnadeta.

Kasutatud kirjandus

Rannap, J. (2013). Enne hommikut. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 58). Tallinn: TEA Kirjastus.

Tomingas, T. (2010). *Imetajad. Linnud. Putukad. Eesti looduse pildimapp II*. Tallinn: Koolibri.

Turb, M. & Evestus, T. (2009). *Jäljeaabits*. Tallinn: Lemon Print.

Lisa 6.1. Lisamaterjale imetajate teema käsitlemiseks

Metssiga (Sarapuu & Adojaan, 2005 järgi)

Metssiga on meil väga laialt levinud imetaja. Talle on iseloomulik tundliku kärsaga lõppev ninamik, mis aitab tal toitu leida ning seda maa alt kätte saada. Värvuselt on metssiga mustjaspruun ning näha on ka suured silmahambad ehk kihvad, mis isasloomadel ehk kultidel kasvavad terve elu. Metssiga elutseb tihedates tihnikutes, veekogude kallastel, sooservades. Sinna valmistab emasloom ehk emis kevadel ka pesakoha, kuhu sünnivad väikesed kollasetriibulised põrsad. Põrsaid võib kokku olla kuni 14 ja triibulised on nad seepärast, et ennast huntide, karude ja ilveste rünnaku eest paremini varjata. Emasloomad ja põrsad liiguvad tihti koos ning isasloomad üksikult. Metssead käivad toiduotsingutel peamiselt hämaras ja öösiti. Toiduks on neil kõik, mida leida on: taimede maapealsed ja maa-alused osad, putukad, linnumunad, linnupojad, vihmaussid jm.

VEEL JUTTE, LUULETUSI IMETAJATEST:

- „**Minu Miku**“ (Saar, 2013), lk 13.
- „**Jänku**“ (Lember, 2013), lk 17.
- „**Siga varrudel**“ (Tigane, 2013a), lk 20.
- „**Siil ja rebane**“ (Eesti muinasjutt, 2013), lk 35.
- „**Rebane varastab taadi kalad**“ (Särgava, 2013), lk 36.
- „**Hundi teretamine**“ (Rummo, 2013), lk 42.
- „**Orav Pikkhamba söökla**“ (Tigane, 2013b), lk 69.
- „**Kirstus kinni**“ (Pukk, 2013), lk 210.
- „**Lugu hiirest, hiire sabast, kassist ja teistest**“ (Saar, 2013), lk 13.

LISATEGEVUSI JA –MÄNGE IMETAJATE TEEMA KÄSITLEMISEKS:

- „**Tegusalt tegijaks**“ (Aavik-Vadi, 2013).
 - ✓ Loomapantomiiim, lk 25.
- „**Hommikud ringis**“ (Melts, 2014).
 - ✓ Jänese uued kõrvad, lk 44.
 - ✓ Näritud kiri, lk 30.
 - ✓ Kaotsiläinud kabjaraud, lk 32.
- „**Aiatuuliku askeldused II**“ (Kokk, Saar, & Saar, 2006).
 - ✓ Loomade jäljed, lk 99.
- „**Loomamäng. Öppemäng eesti imetajatest.**“ (Aruvee, 2012).

- ✓ Mis loom see on?
- ✓ Viktoriin.
- ✓ Loomade võidujooks.
- ✓ Pusle.

„**Pildipillerkaar. Hoogsad mängud pildikaartidega**“ (Külmallik & Sepper, 2013).

„**Õpime rõõmuga loodust tundma**“ (Sirp et al., 2013).

- ✓ Pidu söödaplatsil, lk 44.
- ✓ Õpimapi koostamine perega. Mets- ja koduloomad, lk 44.
- ✓ Tunne loomi ja linde, lk 45.

„**Täna tuleb tore päev. Arendavaid tegevusi ja mängu lastega**“ (Lillo & Mikk, 2010).

- ✓ Millega lõpeb, sellega algab, lk 67.
- ✓ Hiir ja juust, lk 67.

LISALUGEMISEKS:

- ✓ Sarapuu, T. & Adojaan, K. (2005). *Imetajad*. Eesti selgroogsed. Tartu: Tartu Ülikool, Loodusteaduste didaktika lektoraat. Külastatud aadressil <http://bio.edu.ee/loomad/Imetajad/imetajalist11.htm>.
- ✓ Začek, S. (2007). *Imetajad*. Külastatud aadressil http://www.looduspilt.ee/loodusope/?page=klassid_tutvutus&mid=0&sel_id=1.
- ✓ Tomingas, T. (2010). *Imetajad. Linnud. Putukad. Eesti looduse pildimapp II*. Tallinn: Koolibri.
- ✓ Turb, M. & Evestus, T. (2009). *Jäljeabits*. Tallinn: Lemon Print.

Abiks määramisel:

- ✓ Turb, M. & Evestus, T. (2009). *Jäljeabits*. Tallinn: Lemon Print.

Veebipõhiseid õppemängud

- ✓ „**Kus elab**“. Külastatud aadressil <http://boowakwala.uptoten.com/kids/boowakwala-club-flower-animalplaces.html>.
- ✓ „**Loomade ja lindude rühmitamine**“ (Salm, 2008).
- ✓ „**Tähekodu**“. Külastatud aadressil http://www.keskraamatukogu.ee/px_lasteleht/tahekodu/.

Kasutatud kirjandus

- Aavik-Vadi, V. (2013). Loomapantomiim. K. Henno (Toim), *Tegusalt tegijaks*, (lk 25). Tartu: Atlex.
- Aruvee, A. (2012). *Loomamäng. Õppemäng eesti imetajatest*. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Eesti muinasjutt. (2013). Siil ja rebane. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 35). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Kokk, J., Saar, M., & Saar, U. (2006). Loomade jäljed. S. Aher (Toim), *Aiatuuliku askeldused II*, (lk 99). Tallinn: Erkotrükk.
- Lember, I. (2013). Jänku. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 17). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Lillo, M. & Mikk, Õ. (2010). *Täna tuleb tore päev. Arendavaid tegevusi ja mängu lastega*. Tartu: Atlex.
- Melts, M. (2014). *Hommikud ringis*. Tartu: Atlex.
- Pukk, H. (2013). Kirstus kinni. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 210). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Rummo, P.-E. (2013). Hundi teretamine. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 42). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Saar, J. (2013). Lugu hiirest, hiire sabast, kassist ja teistest. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 208). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Saar, O. (2013). Minu Miku. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 13). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Salm, T. (2008). *Loomade ja lindude rühmitamine*. Külastatud aadressil <http://web.zone.ee/tiiasalm/loomad/>.
- Sarapuu, T. & Adojaan, K. (2005). *Metssiga*. Eesti selgroogsed. Tartu: Tartu Ülikool, Loodusteaduste didaktika lektoraat. Külastatud aadressil <http://bio.edu.ee/loomad/Imetajad/metssiga2.htm>.
- Särgava, E. (2013). Rebane varastab taadi kalad. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 36). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Sirp, J., Tammiste, H., Torstenberg, M., Aoveer, S., Savinskaja, J., & Tankler, M. (2013). *Õpime rõõmuga loodust tundma*. Tartu: Atlex.
- Tigane, L. (2013a). Siga varrudel. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 20). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Tigane, L. (2013b). Orav Pikkhamba söökla. E. Leete (Koost), *Eesti loomajuttude ja -salmide kuldraamat*, (lk 69). Tallinn: TEA Kirjastus.

Tomingas, S. & Villo, S.-A. (2014). *Eesti mõistatuste, vanasõnade ja kõnekäändude kuldraamat*. Tallinn: TEA Kirjastus.

Lisa 7. Küsimustik ekspertidele

Lugupeetud ekspert!

Olen Tartu Ülikooli koolieelse lasteasutuse õpetaja eriala III kursuse tudeng Triinu Kajak. Tegelen bakalaureusetöö koostamisega, mille teemaks on *Abimaterjalid loomateemaliste juttude käsitlemiseks koolieelses lasteasutuses 6-7-aastaste lastega*. Selle lõpuleviimiseks vajan Teie eksperthinnangut eelmainitud abimaterjalidele.

Olen väga tänulik, kui leiate aega, et anda eksperthinnang minu poolt koostatud abimaterjalidele ning nendes sisalduvatele tööjuhistele ning tegevustele. Küsimustik on täielikult anonüümne ning Teie poolt antud andmed kajastuvad ainult kaudselt minu poolt koostatavas bakalaureusetöös.

Täidetud küsimustik asetage tagastusümbrikusse ning **postitage hiljemalt 20. aprilliks**.

Triinu Kajak

Telefon: avaldatud ekspertidele

E-mail: avaldatud ekspertidele

Küsimused 1-4 on seotud abimaterjalide vajalikkusega Teie igapäevatöös. Palun valige järgnevatest vastusevariantidest Teile sobivaim ning märkige vastavasse kasti rist (X). Vajadusel põhejndage oma vastust.

1. Kas kasutate erinevaid loomateemalisi jutte loomateemade käsitlemiseks?

Alati Sageli Ei oska öelda Harva Mitte kunagi

Palun põhjendage oma valikut

2. Kui tihti otsite teema „Loomad“ käsitlemiseks lisamaterjale?

Alati Sageli Ei oska öelda Harva Mitte kunagi

3. Kas peate loomateemaliste juttude käsitlemiseks mõeldud abimaterjale vajalikuks?

Väga vajalik Vajalik Ei oska öelda Pole eriti vajalik Pole üldse vajalik

Palun põhjendage oma valikut

4. Kuidas võiksid loomateemaliste juttude käsitlemiseks mõeldud abimaterjalid Teid igapäevatoös aidata?

5. Millist kirjandusžanrit soovitate loomateemade käsitlemisel sissejuhatuseks kasutada, kas ilukirjandusest või soovitate alustada populaarteaduslikust kirjandusest?

6. Palun tutvuge minu poolt koostatud abimaterjalidega ning hinnake järgnevaid väiteid. Märkige sobiv vastus ristiga skaalal, kus „1“ näitab väitega täielikku mittenõustumist ning „5“ väitega täielikku nõustumist.

	Ei nõustu üldse			Nõustun täielikult	
Koostatud abimaterjalid on kooskõlas KELA riikliku õppekavaga.	1	2	3	4	5
Abimaterjalid on loogiliselt süstematiseeritud.	1	2	3	4	5
Abimaterjalides kajastuvad materjalid ja tegevused võimaldavad erinevate õppevaldkondade integreerimist.	1	2	3	4	5
Abimaterjalides sisalduvad tegevused ja materjalid juttude käsitlemiseks on arusaadavad.	1	2	3	4	5
Abimaterjalides sisalduvad lugemiseelsed ning -järgsed tegevused annavad võimaluse teema edasiarenduseks.	1	2	3	4	5
Abimaterjalid annavad võimaluse loomi paremini tundma õppida.	1	2	3	4	5
Abimaterjalid abistavad õppe- ja kasvatustegevuste planeerimisel.	1	2	3	4	5
Loomateemade käsitlemiseks valitud jutud on 6-7-aastastele lastele eakohased.	1	2	3	4	5
Loomateemade õppimiseks kasutatavad tegevused juttude käsitlemiseks on 6-7-aastastele lastele eakohased.	1	2	3	4	5
Abimaterjalides kajastuvad teemad on kooskõlas loomajuttude käsitlemiseks mõeldud tegevustega.	1	2	3	4	5
Loomateemaliste juttude käsitlemiseks mõeldud tegevused on huvitavad.	1	2	3	4	5
Loomateemaliste juttude käsitlemiseks mõeldud tegevused annavad lastele loomaalaseid teadmisi.	1	2	3	4	5
Abimaterjalides sisalduvad lisamaterjalid võimaldavad loomateemalisi jutte laiemalt käsitleda.	1	2	3	4	5

6.1. Kommentaarid eelnevate väidete kohta

--

7. Palun kirjutage iga teema all lahti, mis on Teie jaoks abimaterjalides arusaadav ning milliste teemade all on piisavalt tegevusi antud teemade käsitlemiseks loomajuttude abil.

Mida tõstaksite esile? Mida ja kuidas teeksite teisiti?

TEEMA	MIDA TÕSTATE ESILE?	MIDA JA KUIDAS TEEKSITE TEISITI?
1. TEEMA: KALAD		
2. TEEMA: KAHE- PAIKSED		
3. TEEMA: ROOMAJAD		
4. TEEMA: PUTUKAD		
5. TEEMA: LINNUD		

6. TEEMA: IMETAJAD		

8. Milline on Teie haridustase?

Kõrgharidus Lõpetamata kõrgharidus Kesk-eriharidus Keskharidus

9. Kui pikk on Teie staaž õpetajana?

..... aastat.

10. Milline on Teie ametijärk õpetajana?

.....

11. Millises vanuses lapsi Te hetkel õpetate?

2-3-aastased 3-4-aastased 4-5-aastased 5-6-aastased 6-7-aastased

12. Kui pikk on Teie töökogemus 6-7-aastaste laste õpetamisega?

.....aastat.

Olen väga tänulik, et leidsite aega abimaterjalidega tutvumiseks ja küsimustele vastamiseks!

Triinu Kajak

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Triinu Kajak (sünnikuupäev: 13.07.1987),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Abimaterjalid lasteaiaõpetajale loomateemaliste juttude käsitlemiseks koolieelses lasteasutuses 6-7-aastaste lastega, mille juhendajad on Marianne Olbrei ja Maret Olo,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'is kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 14.05.2015